

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансового менеджменту та фондового ринку

Допущено до захисту
Завідувачка кафедри

(підпис)
“ ” _____ 2024 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності**

072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
за магістерською програмою професійного спрямування
Фінансовий та страховий менеджмент
на тему:
«Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення»

Виконавець:

студентка ЦЗФН

Самарська Анна Олександрівна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., старший викладач

Домбровська Софія Олексіївна

/підпис/

ОДЕСА – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ	
РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	5
1.1. Сутність та значення рентабельності підприємства	5
1.2. Підходи до оцінювання рентабельності підприємства.....	11
1.3. Чинники, що здійснюють вплив на рентабельність підприємства	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ	
АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ».....	23
2.1. Аналіз фінансового стану АТ «Укрзалізниця».....	23
2.2. Аналіз фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця».....	33
2.3. Оцінювання рентабельності АТ «Укрзалізниця».....	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ	
РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	48
3.1. Рекомендації щодо використання резервів збільшення рентабельності АТ «Укрзалізниця»	48
3.2. Напрямки збільшення доходів АТ «Укрзалізниця»	54
3.3. Заходи з поліпшення управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця»	61
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні фінансово-економічні умови функціонування вітчизняних підприємств вимагають від них зростання ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції та надання послуг на основі впровадження досягнень науки і техніки, вдосконалення управління виробництвом та активізацію процесів фінансово-господарського функціонування. Як наслідок, рентабельність підприємства та ефективне використання його капіталу має першорядне значення при управлінні фінансовими результатами підприємства. Зрештою, фінансовий менеджер підприємства має здійснювати будь-які управлінські рішення щодо управління наявними коштами, оцінки та аналізу фінансового стану підприємства, маючи при цьому раціональний підхід до управління фінансовими ресурсами, які зазвичай є обмеженими. Сьогодні підвищення рентабельності підприємств має велике значення, проте і значну складність. Багато підприємств в Україні є неприбутковими, або їх рентабельність є занадто низькою, тому дослідження рентабельності, а також способів її підвищення на підприємстві на даний момент є дуже важливими і значущими. Тож, дана тема є актуальною в цей час в Україні та заслуговує на значну увагу.

Метою роботи є дослідження теоретичних і практичних основ управління рентабельністю підприємства, розробка шляхів підвищення рентабельності АТ «Укрзалізниця» у сучасних умовах здійснення фінансово-господарської діяльності.

Досягнення означеної мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- виявити сутність та значення рентабельності підприємства;
- навести підходи оцінювання рентабельності підприємства;
- висвітлити чинники, що здійснюють вплив на рентабельність підприємства;
- проаналізувати фінансовий стан АТ «Укрзалізниця»;

- здійснити аналіз фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця»;
- оцінити рентабельність АТ «Укрзалізниця»;
- сформулювати рекомендації щодо використання резервів збільшення рентабельності АТ «Укрзалізниця»;
- розробити напрямки збільшення доходів АТ «Укрзалізниця»;
- запропонувати заходи з поліпшення управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця».

Об’єктом дослідження є економічні процеси, пов’язані з управлінням рентабельністю підприємства та шляхами її підвищення.

Предметом дослідження є теоретичні основи управління рентабельністю підприємства та практичні рекомендації щодо його вдосконалення.

Методи дослідження – метод аналізу та синтезу, метод абстрактного та логічного мислення, узагальнюючий та статистичний метод, метод порівняння, графічний та табличний методи.

Інформаційна база дослідження – підручники, навчальні посібники, періодичні наукові видання, колективні монографії, тези доповідей конференцій, офіційні статистичні дані, інтернет-ресурси, офіційна фінансова звітність АТ «Укрзалізниця».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра сформована з таких частин, як вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел із 39 найменувань та 3 додатка на 10-ти сторінках. Загальний обсяг роботи складає 87 сторінок, основний зміст викладено на 70 сторінках. Робота містить 14 таблиць та 12 рисунків.

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи відображено у тезах доповіді «Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення» на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки» (м. Одеса, 18 жовтня 2024 р.).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та значення рентабельності підприємства

Нині економіка України переживає складні кризові процеси, і у цьому контексті стає життєво важливим виявити наявні ресурси для підвищення рентабельності, дозволяючи суб'єктам господарювання підтримувати безперебійну роботу та займатися як простим, так і розширеним відтворенням.

Такі фактори, як висока вартість запозичень, швидке знецінення національної валюти та обмежений внутрішній ринок, підсилюють важливість дослідження аспектів управління рентабельністю для забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Загалом, ефективність у найширшому розумінні визначається як відношення корисного результату до витрат, пов'язаних із факторами виробничого процесу [1, с. 361].

Вирішальним показником є загальний прибуток, отриманий у процесі підприємництва, який охоплює прибуток від основної діяльності. Тим не менш, на основі нього не можна визначити ступінь економічної ефективності. За ідентичних обставин підприємство, яке володіє більшим капіталом і використовує більше праці та матеріалів, одержить більший прибуток, оскільки воно виробляє та продає більше товарів і послуг. Прибуток становить частину чистого доходу, отриманого від інвестованого капіталу, що визначає винагороду за прийняття підприємницьких ризиків [2, с.83].

Щоб оцінити ефективність діяльності підприємства, необхідно порівняти отриманий прибуток із понесеними витратами. Витрати можна розглядати як витрати, пов'язані з поточними операціями, і як такі, що

відносяться до витрат, пов'язаних з продукцією, послугами або роботами. У цьому контексті існують різні варіанти методів оцінки поточних витрат і прибутку, що використовуються в розрахунках під час оцінювання рентабельності підприємства.

Крім того, витрати можна розглядати як авансові витрати (або авансований капітал) для забезпечення виробництва та здійснення фінансово-економічних операцій підприємства. При цьому існують різні варіанти визначення авансових платежів: розрахунок передбачає визначення собівартості і визначення прибутку, тобто оцінюється співвідношення прибутку по відношенню до понесених витрат або поточних витрат [3, с.345].

Рентабельність як економічна категорія, на відміну від норми абсолютного прибутку, характеризує ступінь прибутковості підприємства, вказується відносно і відображає його ефективність [4, с. 63]. У цьому контексті джерело формування різних фондів вказується цільовим орієнтиром і інструментом розрахунку чистого доходу.

Рентабельність підприємств є темою, якою займаються численні вітчизняні та зарубіжні вчені. Тим не менш, серед економістів немає єдиної думки щодо того, як визначати сутність рентабельності підприємства.

У дослідженнях різних вчених рентабельність інтерпретували наступним чином:

1. Ключовий показник оцінки ефективності виробництва, який відображає рентабельність активів і ступінь використання капіталу в процесі виробництва [5, с. 262].

2. Стан підприємства, коли виручка від продажу продукції достатня для покриття витрат на виробництво та продаж цієї продукції [6, с. 25].

3. Прибутковість бізнесу чи підприємницької діяльності [8, с. 20].

4. Порівняльний показник, який вказує на загальну ефективність підприємства та прибутковість різних секторів у складі його діяльності [7, с. 38].

Так, у роботі [10] визначається рентабельність як постійне економічне явище, що демонструється підтвердженою здатністю підприємництва отримувати сприятливий фінансовий результат. Здійснення як основної, так і додаткової економічної діяльності передбачає отримання прибутку, що перевищує понесені витрати, забезпечуючи достатні ресурси для ефективної поточної діяльності.

У праці [9] вказано, що рентабельність служить мірою ефективності, яка відображає ефективність економічних систем, таких як підприємства, регіони та національні економіки. Ключовою характеристикою цих систем є ціннісний характер ресурсів (витрат), що використовуються для досягнення бажаних результатів, і в деяких випадках в дію вступають самі цілі, особливо щодо мети отримання прибутку.

У дослідженні [12] рентабельність фундаментально залежить від прибутку, який в цілому визначає результати фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання, що у результаті свідчить про те, що прибуток відображає досягнуті результати.

У роботі [11] представлено, що між прибутком і рентабельністю існує сильний діалектичний зв'язок: прибуток служить мірою для ілюстрації економічного впливу в абсолютних цифрах, а рентабельність служить мірою відносної економічної ефективності суб'єкта господарювання.

У розробці [12] пропонується враховувати деякі аспекти та розглядати рентабельність з двох точок зору: по-перше, це стосується загальної рентабельності всього бізнесу по відношенню до загального авансованого капіталу, який оцінюється через норму прибутку – відношення річного прибутку до авансованого капіталу. По-друге, це стосується рентабельності виробництва конкретної партії товару, яка оцінюється шляхом порівняння прибутку з собівартістю цього товару.

На думку авторів праці [13], рентабельність представляє стан підприємства, що відображає його здатність брати участь у прибутковій діяльності, підтримувати платоспроможність та отримувати прибуток, що, у

свою чергу, підтримує послідовне зростання та майбутні інноваційні та інвестиційні ініціативи.

Термін «рентабельність» має також різні тлумачення залежно від точки зору щодо бізнесу, споживача чи держави. Однак у кожному разі це означає певну форму вигоди: якщо підприємство приносить прибуток, це говорить про те, що покупець отримує задоволення від придбання товару. Крім того, держава може допомогти збитковим підприємствам шляхом оподаткування прибуткових підприємств для вирішення ключових соціальних проблем, що служить показником продуктивності та відображає загальну ефективність.

Використання доступних ресурсів разом з успіхом або невдачею у підприємстві відображає зростання або зниження рівня активності. Рентабельність підприємства служить кількісним показником, що визначається зв'язок між ціною та вартістю, між обсягом реалізації і собівартістю продукції [14, с. 285].

Результати діяльності підприємства створюють середовище, сприятливе для його зростання, розвитку, самофінансування та підвищення конкурентоспроможності. Фундаментальна природа рентабельності полягає в тому, що цей показник вказує на прибуток, отриманий на кожен одиницю витрат і розрахований на основі співвідношення прибутку до витрат [15].

Рентабельність можна розглядати і як результат, на який впливають різні фактори, пов'язані з техніко-економічною діяльністю [16]. Це свідчить про те, що першочерговим завданням техніко-економічного аналізу є виявлення кількісної залежності між кінцевими фінансовими результатами виробничо-господарської діяльності та основними техніко-економічними факторами. По суті, рентабельність виникає в результаті виробничого процесу та формується цими впливами.

Вплив елементів, які підвищують ефективність оборотного капіталу підприємства за рахунок зниження витрат виробництва та підвищення рентабельності окремих продуктів, слід оцінювати за кількома кількісними показниками, включаючи структуру і віддачу основних виробничих фондів,

оборотність нормованих оборотних коштів, рентабельність реалізованої продукції.

Рентабельність розглядається і як найважливіший показник ефективності підприємства [17, с. 41], орієнтований на отримання прибутку та відображаючи якість управлінських рішень щодо фінансової, операційної та інвестиційної діяльності. Таке визначення щодо сутності рентабельності підкреслює випадки, коли рентабельність справді виступає в якості орієнтира економічної ефективності підприємства, одночасно визнаючи, що різні показники рентабельності можуть виявити успіх різних сфер управління.

Ключовим показником зростання підприємства є його рентабельність. Без стратегічних напрямків розвитку та достатнього рівня рентабельності підприємства можуть повільно втрачати свою ліквідність і зрештою зазнати банкрутства.

Рентабельність визначають і як стійке економічне явище, що проявляється у підтвердженій здатності підприємства отримувати позитивний фінансовий результат від основної та всіх інших видів економічної діяльності [18, с. 19]. Таким чином, рентабельність підприємства визначається як надлишок доходу над понесеними витратами в розмірі, достатньому для ефективної поточної діяльності.

Досягнення задовільного рівня ефективності вимагає, по-перше, щоб кінцеві результати перевищували витрати, понесені для їх досягнення, і, по-друге, щоб існувало порівняння між результатами, досягнутими в даному випадку, та результатами порівнянних підприємств-аналогів.

Рентабельність охоплює набір показників, які допомагають оцінити ефективність та результативність підприємства та його компонентів щодо отримання чистого прибутку та фінансових результатів. Його можна використовувати на етапі планування, під час операційного нагляду та після фінансового року для ретроспективної оцінки суб'єкта господарювання. Рентабельність підприємства представлена функціями, які вона виконує, що включають соціальну, захисну, оціночну, відтворюючу, стимулюючу та

розподільчу ролі [19, с. 232]. Ключовим результатом оцінки рентабельності є визначення можливостей підвищення рівня рентабельності та розробка або коригування стратегій для забезпечення рентабельності підприємства в поточному або майбутньому періоді.

Рентабельність є найважливішим показником ефективності діяльності підприємства, що відображає його націленість на отримання прибутку та якість управлінських рішень щодо фінансової, операційної та інвестиційної діяльності [20, с. 201]. Це визначення підкреслює сценарії, за яких рентабельність справді стає еталоном економічної ефективності підприємства, а також визнає, що різні показники рентабельності можуть виявити ефективність різних сфер управління.

Отже, рентабельність служить мірою, яка відображає ефективність підприємства щодо його здатності отримувати прибуток і сприяти ефективному використанню його ресурсів. Оцінка рентабельності необхідна на кожному етапі діяльності підприємства, включаючи планування, оперативний контроль і подальший ретроспективний аналіз.

Успішність підприємництва оцінюється такими двома ключовими показниками, як прибуток і рентабельність, при цьому прибуток відображає загальний результат без урахування використаних ресурсів, тоді як рентабельність є ключовим показником витрат для оцінки ефективності виробництва підприємства [21, с. 143].

Показник рентабельності служить мірою того, наскільки прибуток є адекватним по відношенню до інших окремих факторів, що впливають на фінансово-економічну діяльність підприємства. [22, с. 194] Під час розрахунку цього показника прибуток порівнюється з ключовими елементами, які найбільш суттєво впливають на його отримання, включаючи дохід, витрати, ресурси та капітал.

Показник рентабельності показує, наскільки активи приносять прибуток і наскільки ефективно капітал використовується у процесі виробництва підприємства. Цей показник тісно пов'язаний із отриманням

прибутку та ілюструє ефективність підприємств різних структур власності, підкреслюючи їхню операційну інтенсивність, таким чином, аналіз та оцінка рентабельності має важливе значення для постійної ефективної роботи та зростання підприємницької діяльності.

1.2. Підходи до оцінювання рентабельності підприємства

Оцінка рентабельності підприємства дозволяє оцінити, наскільки ефективно інвестуються кошти в підприємство і чи раціонально їх використовують. Рентабельність підприємства слід оцінювати за кількома кількісними показниками, на стан яких впливають різноманітні фактори.

Ключові показники рентабельності підприємства включають рентабельність активів, рентабельність оборотних активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність реалізованої продукції, рентабельність продажів, рентабельність витрат, рентабельність операційної діяльності та валова рентабельність, які є досить критичними для підприємства показниками [23]. Серед ключових елементів ефективного управління рентабельністю є покращення якості вироблених товарів, зниження витрат праці та матеріалів, а також більш ефективне використання обладнання.

Показник рентабельності дає уявлення про адекватність або неадекватність прибутку по відношенню до різних окремих факторів, які впливають на виробництво, збут і загальну фінансово-економічну діяльність підприємства. При розрахунку коефіцієнтів рентабельності прибуток вимірюється за факторами, які найбільш істотно впливають на його формування.

Показники рентабельності виявляють величину прибутку, отриманого підприємством на кожну одиницю використаних ресурсів, разом із прибутком, отриманим від кожної одиниці активів і інвестованого капіталу.

По суті, оцінка рентабельності підприємства дає змогу зрозуміти ефективність інвестицій коштів підприємства, розумність їх застосування, а також вказує на те, чи може підприємство виробляти продукцію, яка є високорентабельною та користується попитом у споживачів. Крім того, оцінюється здатність підприємства конкурувати з іншими подібними суб'єктами господарювання в ринковій економіці.

Показники рентабельності – це відносні показники, що відображають фінансові результати та ефективність діяльності підприємства [24, с. 116]. Вони оцінюють прибутковість підприємства з багатьох точок зору та класифікуються відповідно до інтересів учасників економічного процесу та ринкових операцій.

При оцінці фінансово-економічного стану підприємства показники рентабельності можна поділити на такі групи [25, с. 240]:

- 1) показники рентабельності продукції;
- 2) показники рентабельності капіталу (активів);
- 3) показники, отримані з внутрішніх потоків.

Діапазон показників рентабельності призводить до різноманітних альтернатив для дослідження методів підвищення прибутковості. Формуюючи стратегії підвищення рентабельності, важливо розрізняти вплив внутрішніх і зовнішніх чинників. Такі показники, як ціноутворення на продукцію та ресурси, обсяг використаних ресурсів, обсяг випуску продукції, прибуток від продажів і рентабельність продажів, тісно взаємопов'язані за своїми функціями [26, с. 313].

Підприємство надає першочергову увагу вирішенню проблем, пов'язаних із управлінням змінами виробництва та продуктивності, водночас намагаючись мінімізувати вплив зовнішніх факторів, зокрема фінансової ефективності. Ключовим елементом успіху підприємства є розширення ринку збуту продукції за рахунок зниження цін на пропоновані товари. Оскільки цей процес відбувається без відповідного зниження витрат використовуваних ресурсів, значення дефлятора ціни у формуванні

рентабельності підприємства зменшується. Отже, цей зсув перенаправляє фокус керівництва на контроль змін у виробництві, наголошуючи на внутрішніх факторах, таких як зниження матеріаломісткості та трудомісткості продукції, підвищення віддачі від основних засобів, машин, обладнання та грошових коштів.

Варто відмітити, що рентабельність служить мірою, яка вказує на те, чи є рівні прибутку адекватними чи неадекватними по відношенню до різних окремих факторів, які впливають на виробництво, продажі та загальну фінансову та економічну ефективність підприємництва.

Показник рентабельності операційної діяльності відображає суму отриманого від операційної діяльності прибутку на кожну витрачену на операційні витрати гривню [27, с. 210]. Рентабельність операційної діяльності визначається шляхом порівняння фінансових результатів від операційної діяльності з відповідними операційними витратами.

Розрахунок рентабельності господарської діяльності передбачає визначення співвідношення загального фінансового результату від звичайної діяльності до понесених підприємством витрат [28, с. 192]. Цей показник показує прибуток від господарської діяльності на кожну витрачену гривню.

Коефіцієнт рентабельності активів відображає прибуток, отриманий на одну гривню активів підприємства, які стабільно залишаються на його балансі [29, с. 116]. Цей показник допомагає оцінити, наскільки ефективно використовується капітал, надаючи загальне уявлення про прибутковість, пов'язану як із самофінансованим, так і з позиковим капіталом у виробництві. Крім того, рентабельність активів можна розглядати як відображення того, наскільки добре використовуються матеріальні та фінансові ресурси, що включає рентабельність продажів та оборотність активів. Вищий рівень обороту необхідний, коли частка прибутку в ціні менша, що гарантує належну рентабельність підприємницької діяльності. З іншого боку, нижча оборотність свідчить про те, що частка прибутку в ціні продукту має бути більшою.

Рентабельність власного капіталу вимірює прибуток (або збиток), отриманий на кожну гривню власного капіталу підприємства [30, с. 354]. Цей показник є важливим серед показників прибутковості та оцінює, наскільки ефективно підприємство використовує кошти своїх акціонерів, показуючи прибуток, отриманий за кожну гривню, інвестовану акціонерами. Значення цього показника відображає, наскільки інвестиція приваблива для акціонерів. Вища рентабельність капіталу означає більший прибуток на акцію, що призводить до збільшення потенційних дивідендів. Зниження свідчить про зниження попиту на продукцію, пропоновану підприємством, разом із надлишковим накопиченням активів. Рентабельність активів впливає на величину прибутковості власного капіталу.

Розмір валового прибутку, отриманого підприємством, визначається рентабельністю витрат, яка розраховується з розрахунку на кожну гривню, витрачену на формування собівартості продукції [31]. Крім того, рентабельність продажів вказує на рівень отриманого чистого прибутку.

Прибуток, отриманий бізнесом на кожну гривню від реалізації продукції, товарів, послуг, робіт, допомагає керувати зв'язком між ціноутворенням, виробничими витратами та продажами продукції.

Рентабельність вказує на те, якою мірою діяльність підприємства приносить прибуток; таким чином, вищі коефіцієнти рентабельності відображають більшу ефективність у цій діяльності. Отже, підприємства повинні прагнути до покращення показників, а керівництво має визначити стратегії підвищення рентабельності.

Концепція рентабельності, оцінюваної через грошовий потік, зазвичай використовується в країнах з розвинутою ринковою економікою [32, с. 72]. Операції з грошовими потоками відображають високий рівень виробництва. Прийняття цієї концепції зумовлює необхідність реорганізації структури звітності підприємства.

Показники рентабельності в цілому визначають ефективність діяльності підприємства, рентабельність різних напрямків діяльності та

рентабельність витрат. Іншими словами, ці показники відображають кінцеві результати управління, дозволяючи оцінити взаємозв'язок між досягнутими результатами та використаними або наявними ресурсами. Вони також служать засобом оцінки ефективності підприємства та діють як інструменти в інвестиційних стратегіях і цінових рішеннях.

Отже, максимізація рентабельності є центром політики, яка спрямована на досягнення максимально можливого прибутку в кожній комерційній операції, використовуючи як внутрішні ресурси, так і внески споживачів. Однак ця мета не може вважатися виправданою з огляду на її соціальні наслідки. Отже, хоча ця політика рідко використовується як довгострокова стратегія, вона знаходить застосування в короткострокових тактичних цілях, особливо в секторах, які переживають швидке економічне зростання.

Досягнення задовільного результату є центральним у цій стратегічній меті, яка підкреслює важливість урахування ризику під час досягнення прибутку. У сучасній економічній теорії та практиці ризик-менеджменту ризик визнається ключовим фактором визначення рентабельності. Крім того, частина рентабельності служить компенсацією за готовність прийняти ризик і ефективно управління ним. Для підприємств стандартом у цьому контексті є прибуток, який можна отримати, інвестуючи капітал в альтернативний сектор.

Як правило, задовільний рівень прибутку має тенденцію до зниження до такого рівня, що перешкоджає надмірній конкуренції в галузі, а також уникає необхідності регулятивних заходів, щоб запобігти встановленню підприємством монополії на ринку. Розгляд страхування від потенційних збитків також має враховуватися в процесі прийняття рішень.

У ринковій економіці вирішальним є порівняння прибутку з факторами, які його породжують, і основами його створення. При оцінці фінансового стану підприємства доцільно було б:

1. По-перше, використання системи взаємопов'язаних показників рентабельності, які однаково застосовуються як до працівників підприємства,

так і до користувачів її фінансової інформації (таких як менеджери, акціонери, інвестори та кредитори).

2. По-друге, використання системи показників рентабельності як ключового компонента в оцінці фінансово-економічного стану підприємства.

3. По-третє, підкреслюючи важливість виконання динамічного та порівняльного аналізу показників рентабельності в різних секторах основної діяльності, а також серед подібних і конкуруючих підприємств.

Показники рентабельності характеризують суттєві аспекти факторного середовища, які сприяють формуванню прибутку та доходу підприємства. Тому вони є необхідними компонентами в порівняльному аналізі та оцінці фінансового стану підприємства.

1.3. Чинники, що здійснюють вплив на рентабельність підприємства

Сприятливі тенденції щодо підвищення рівня рентабельності підприємства з часом відображають успішність економічного вибору, зробленого в сьогоденні, і передбачають потенціал для реалізації майбутніх економічних і соціальних проектів. Показники рентабельності служать мірою якості системи менеджменту і підкреслюють привабливість підприємства для інвесторів.

Структурування підприємництва навколо принципів рентабельності та пошуку факторів і ресурсів для підвищення рівня рентабельності діяльності є наразі ключовим напрямком удосконалення управління для підприємств України.

У світлі повномасштабного російського вторгнення, що триває й досі, забезпечення рентабельності діяльності стало особливо актуальним викликом для власників і керівників українських підприємств. З початку конфлікту

прямий збиток інфраструктурі України оцінюється приблизно в 127 мільярдів доларів США, включаючи збитки для промислового сектору – у 9,9 млрд дол., для сектору транспорту – у 2,7 млрд дол., для АПК – у 6,6 млрд дол., для торгівлі – у 2,4 млрд дол. [34]. Для відновлення економіки вітчизняних підприємств необхідні значні кошти, серед яких одним із ключових джерел може стати прибуток. Розуміючи фактори рентабельності, підприємства можуть розробляти стратегії адаптації до роботи в умовах воєнного стану та у післявоєнний період. Дослідження, проведене в рамках ініціативи з відродження економіки України, показує, що понад 30% вітчизняних підприємств уже адаптувалися до нових обставин і мають сформульовану бізнес-стратегію або напрацьований план розвитку [34].

На думку власників і топ-менеджерів підприємств, ключовими елементами майбутнього розвитку підприємництва є унікальні ділові відносини та партнерство, які були названі 41,6% опитаними. Крім того, технологічний прогрес відзначили 38,9% респондентів, а бізнес-новації – 20,9%; респонденти у кількості 20,8% підкреслили важливість масштабу підприємництва та плинність кадрів [34].

Для ефективного управління факторами рентабельності та забезпечення безперебійного функціонування підприємства використовуються різноманітні методологічні стратегії, в основному спираючись на методи кореляційного та регресійного аналізу, а також на економетричні моделі. Ключова проблема в управлінні факторами рентабельності підприємства полягає у виявленні та обліку ряду як економічних, так і неекономічних впливів. Ця проблема виникає через те, що фактори, які впливають на рентабельність підприємства, часто формалізуються на основі фінансової звітності, що призводить до переважання економічних елементів в економетричних моделях рентабельності. Однак складність, притаманна для ретельного аналізу рентабельності підприємств, вимагає включення також нефінансових атрибутів підприємства. Зокрема, це включає такі фактори, як розмір

підприємства, ефективність практики управління та участь у проектній діяльності, яка відповідає принципам корпоративної соціальної відповідальності.

Актуальність дослідження комплексу фінансових і нефінансових факторів, що впливають на рентабельність підприємства, визначається мінливістю елементів впливу та залежністю рентабельності від ефективності його основної та додаткової діяльності.

Численні вчені досліджували фактори, що впливають на рентабельність підприємства: у цих дослідженнях охарактеризовуються фактори, що впливають на рентабельність підприємства, проводиться кореляційно-регресійний аналіз, який виявляє тісний зв'язок між показниками рентабельності та їх визначальними факторами [36].

У рамках ціннісно-орієнтованого менеджменту на підприємстві проводяться дослідження рентабельності та факторів, що впливають на неї. Як правило, дослідники окреслюють компоненти факторів рентабельності як комбінацію ендогенних і екзогенних змінних, які охоплюють унікальні аспекти організаційної та економічної підтримки підприємства, включаючи розмір підприємства, масштаб операцій, а також галузеві та макроекономічні умови, що впливають на організацію підприємництва.

У праці [37] представлено фактори, що впливають на рентабельність підприємства, які розділено на дві основні групи: внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори оцінюються за допомогою таких показників, як розмір підприємства, його ліквідність, співвідношення боргу до власного капіталу та загальний розмір активів. З іншого боку, зовнішні фактори включають такі показники, як валовий дохід, індекс цін, процентні ставки та ціна нафти. Незважаючи на те, що погоджуємося з класифікацією факторів рентабельності підприємства на чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, важливо підкреслити, що розглянуті фактори є суто економічними, при цьому неекономічні фактори, що впливають на рентабельність підприємства, не розглядалися.

Автори публікації [36] досліджують характеристики, пов'язані з рентабельністю підприємства, поділивши їх на внутрішні та зовнішні фактори. Серед внутрішніх факторів, які стосуються діяльності підприємства, є такі показники, як тривалість роботи на ринку, поточна ліквідність і вартість робочої сили. Зовнішні фактори поділяються на дві категорії: галузеві та макроекономічні впливи. Перша категорія включає такі показники, як рівень концентрації бізнесу та капіталомісткість у галузі, тоді як друга охоплює рівень інфляції та темпи економічного зростання. Цей підхід відображає подібну методологію, демонструючи, як фактори зовнішнього середовища, представлені галуззю та макроекономічними елементами, впливають на рентабельність підприємства.

Загалом погоджуємось із згаданим раніше підходом, але також визнаємо, що значення галузевих факторів залежить від масштабу діяльності та конкретних місць розташування виробничих майданчиків і торгових мереж підприємства. Вважаємо, що галузеві та макроекономічні показники, висвітлені авторами в наведених роботах, придатні для підприємств національного рівня. Однак, досліджуючи ефективність глобальних фірм, актуальність таких показників, як капіталомісткість, концентрація бізнесу, інфляція та економічне зростання стає предметом дискусії.

На відміну від зовнішніх факторів, які знаходяться поза контролем підприємства, результати дослідження внутрішніх факторів забезпечують основу для модифікації діяльності підприємства та його відділів. Важливо висвітлити внутрішні фактори, пов'язані з рентабельністю, що представлені в науковій літературі, і особливо ті, які ілюструють унікальні характеристики діяльності підприємства та його організаційні атрибути.

Думка, представлена в роботі [39], передбачає, що структура капіталу позитивно впливає на рентабельність підприємства. Автори цієї роботи досліджували взаємозв'язок між рентабельністю підприємства та такими факторами, як достатність капіталу, ліквідність, платоспроможність та

фінансовий леверидж. Проте залишено поза увагою аспекти, які вказують на господарську діяльність підприємств.

У дослідженні [15] пропонується порівняльний аналіз елементів, що впливають на фінансові результати підприємств, з огляду на структуру їх капіталу. Тим не менш, він не враховує інші фактори, пов'язані з рентабельністю їх діяльності.

Дослідження в роботі [19] визначає фінансовий леверидж та коефіцієнт покриття активів позиковими коштами як фактори, що впливають на рентабельність підприємства. Хоча визнаємо важливість розгляду фінансових аспектів для ефективної роботи підприємства, також важливо узгодити ці фінансові рішення з операційною діяльністю підприємства.

Співвідношення оборотних активів і пасивів автори публікації [22] включили до дослідження факторів, що впливають на ефективність підприємства. Серед цих факторів у праці [24] характеризується ліквідність підприємства як фактор, що впливає на рентабельність активів. У своєму дослідженні факторів рентабельності дослідники суттєво зосереджуються на фінансових вимірах діяльності підприємств, таких як структура капіталу, джерела фінансування активів і бізнес-активність. Проте нефінансові елементи діяльності підприємства, пов'язані з підвищенням ефективності, не розглядаються.

Досліджуючи успішність підприємництва, вчені у роботі [16] підкреслюють, що ефективність діяльності тісно пов'язана з рівнем ділової активності. Фактори, які впливають на рентабельність підприємства у цьому контексті, включають оборотність активів, час, необхідний для обороту запасів, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також період відстрочення кредиторської заборгованості. Зокрема, дослідження [22] підкреслює важливість управління оборотним капіталом, зазначаючи, що ефективне управління оборотним капіталом призводить до вивільнення коштів і підвищує операційну ефективність підприємства. У цьому дослідженні висунута думка, згідно з якою існує нелінійний зв'язок між

оборотним капіталом і фінансовими показниками, вказуючи на те, що оптимальний рівень оборотного капіталу може максимізувати рентабельність підприємств.

У відповідності з різними елементами, що сприяють рентабельності діяльності підприємств, визначеними авторами в роботі [25], важливо підкреслити, що ці фактори розроблені в рамках механістичного погляду на підприємництво. Ця точка зору стверджує, що успішне функціонування та зростання підприємства залежить від організації його внутрішнього середовища, особливо від ефективного використання його ресурсів. Проте підприємство функціонує не тільки як суб'єкт господарювання, а й як соціальна система. Отже, важливо також враховувати неекономічні фактори, які впливають на рентабельність підприємства.

Факторні моделі рентабельності підприємств, представлені в роботі [27], враховують такі впливи, як стать генеральних директорів і керівників підприємств, тривалість перебування підприємств на ринку, участь у зовнішньоекономічній діяльності, форму власності та організаційну структуру підприємств. Слід зазначити, що згадані неекономічні фактори передусім стосуються гендерних та організаційних характеристик бізнес-операцій. Проте інші неекономічні аспекти, що впливають на рентабельність підприємства, зокрема ефективність управлінських рішень та соціальна залученість підприємств, залишаються недослідженими.

Аналіз публікацій щодо факторів, що впливають на рентабельність підприємства, засвідчив необхідність продовження досліджень у цій сфері, зокрема, як економічних, так і неекономічних факторів, що впливають на рентабельність підприємств, тому вважаємо, що:

- швидкість оборотності запасів відображає наскільки ефективна цінова стратегія підприємства та пропозиція товарів. Збільшення оборотності запасів призводить до вивільнення коштів, пов'язаних із запасами, що дозволяє використовувати їх для мінімізації ризиків і підвищення операційної рентабельності;

- швидший оборот дебіторської заборгованості вказує на те, що підприємство ефективно управляє своїми відстроченими та простроченими боргами, що є важливим для накопичення та ефективного використання коштів в його діяльності;

- підвищення коефіцієнта фінансового левериджу свідчить про підвищений рівень ризику щодо фінансового забезпечення діяльності та рентабельності підприємства;

- платоспроможність відображає здатність підприємства виконувати свої боргові зобов'язання та служить індикатором ефективного управління фінансами суб'єкта господарювання;

- підприємництво, яке надає значні ресурси, має вищу здатність до організації діяльності за принципами інноваційного розвитку, що веде до ефективного функціонування;

- прийняття своєчасних і узгоджених управлінських рішень сприяє досягненню цілей підприємства, що створює умови для сприятливого зростання рентабельності підприємства;

- для встановлення формального підходу до узгодження управлінських рішень, що стосуються як поточної діяльності, так і перспективного розвитку підприємства, рекомендовано використовувати коефіцієнт ефективності управління;

- практичне застосування ініціатив соціально відповідального бізнесу сприяє підвищенню лояльності споживачів, що, у свою чергу, сприятливо впливає на фінансові показники та рентабельність підприємства.

Залежно від позиції підприємства на ринку, рівня його фінансової підтримки, намірів та лояльності щодо змін, менеджмент вибирає та застосовує ряд відповідних заходів для пошуку резервів, які підвищують рентабельність підприємства; при цьому детальний аналіз фінансового стану та оцінка рентабельності підприємства може значно скоротити шлях досягнення основної мети підприємства, яка полягає у підвищенні рівня рентабельності.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ»

2.1. Аналіз фінансового стану АТ «Укрзалізниця»

АТ «Укрзалізниця» є найбільшим оператором залізничного транспорту в Україні та має багату історію. Витоки українських залізниць сягають XIX століття, коли в регіоні вперше проклали колії. Перші залізничні лінії були запуснені в 1861 році. З часом мережа залізниць постійно розширювалася, утвердившись як життєво важливий спосіб зв'язку та транспорту в Україні.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році було утворено самостійне підприємство, відоме як акціонерне товариство «Українська залізниця» (АТ «Укрзалізниця»). Це стало значним кроком у напрямку модернізації залізничного транспорту в Україні.

Організація стає юридичною особою з моменту її реєстрації в державному реєстрі (2015 р.) і має самостійний баланс, печатку із зазначенням свого найменування, ідентифікаційного коду та зображення малого герба України. Товариство володіє акціями, які вносяться до його статутного капіталу, а також іншими активами, отриманими законним шляхом. Економічні довірчі права захищають державне майно, яке було законно передане підприємству. Підприємство управляє та використовує це майно відповідно до своїх операційних цілей, дотримуючись обмежень, встановлених законами та іншими нормативно-правовими документами та інструкціями [38].

АТ «Укрзалізниця» бере участь у багатьох формах господарської діяльності, пов'язаних із залізничними перевезеннями. Підприємство є правонаступником усіх прав та обов'язків Державної адміністративної організації залізничного транспорту України, в тому числі її дочірніх підприємств та організацій, які раніше мали статус окремих юридичних осіб.

АТ «Укрзалізниця» працює в галузі залізничного транспорту та має багатогранну організаційну структуру. Ця структура охоплює центральний офіс, розташований у Києві, а також різні філії, депо та адміністративні підрозділи, розташовані по всій Україні. Як один із найбільших роботодавців України станом на 2023 рік штат компанії становив 187,6 тис. співробітників. Будучи значним державним підприємством, кількість працівників може змінюватися з часом.

Через територію України проходять три залізничні транспортні коридори. Руху цими коридорами сприяє автопарк АТ «Укрзалізниця» та інших операторів. Ці маршрути складаються здебільшого з двосмугових електрифікованих магістралей, оснащені системами автоматичного блокування та передовим технічним обладнанням.

Наразі підприємство відповідає за 82% вантажних і майже 50% пасажирських перевезень. На даний момент компанія здійснює 65% транспортної діяльності в загальному обсязі перевезень вантажів усіма видами транспорту. Крім того, у загальній структурі пасажирських перевезень компанія здійснює понад 35% пасажирських перевезень, за винятком міського електротранспорту.

За обсягом перевезень вантажів українська залізниця посідає четверте місце в Євразії, суттєво поступаючись залізничним системам Китаю та Індії.

Пропускна спроможність українських залізниць, виміряна обсягом перевезень за кілометр щороку, в 3-5 разів більша, ніж у розвинених європейських країн. Залізничний транспорт відіграє важливу роль у транспортній мережі України, оскільки територією країни проходять основні транспортні коридори Європи – зі Сходу на Захід і від Балтії до Чорного моря.

АТ «Укрзалізниця» виступає як національний перевізник вантажів і пасажирів, так і оператор залізничної інфраструктури, відіграючи вирішальну роль у виконанні стратегічних функцій, які підтримують економічне

зростання та безпеку країни. Крім того, діяльність цього підприємства включає види діяльності, характерні для природної монополії.

Аналіз фінансового стану підприємства АТ «Укрзалізниця» представлено нижче. У табл. 2.1 наведено динаміку показників балансу АТ «Укрзалізниця».

Таблиця 2.1

Динаміка складових балансу АТ «Укрзалізниця»

Показник, тис. грн	Період				Темпи приростів, %		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Необоротні активи	245 292 084	246 082 869	231 966 879	240 912 863	0,32	-5,74	3,86
Оборотні активи	11 773 692	13 072 429	17 602 244	31 447 823	11,03	34,65	78,66
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	96 162	217 978	0	0	126,68	-100,00	-
Власний капітал	199 599 237	199 367 256	190 621 186	193 952 363	-0,12	-4,39	1,75
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	28 610 286	36 792 016	45 621 463	61 083 784	28,60	24,00	33,89
Поточні зобов'язання і забезпечення	28 952 415	23 214 004	13 326 474	17 324 539	-19,82	-42,59	30,00
Баланс	257 161 938	259 373 276	249 569 123	272 360 686	0,86	-3,78	9,13

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Необоротні активи підприємства у 2022 р. зменшилися на 5,74%, проте у 2023 р. їх вдалось збільшити на 3,86%. Оборотні активи були збільшені на 34,65% у 2022 р. та на 78,66% у 2023 р. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття станом на 2023 р. відсутні.

Власний капітал підприємства у 2022 р. зменшився на 4,39%, проте у 2023 р. він зріс на 1,75%. Довгострокові зобов'язання і забезпечення у 2022 р. зросли на 24,00% та у 2023 р. на 33,89%. Поточні зобов'язання і забезпечення у 2022 р. зменшились на 42,59%, проте збільшились на 30,00% у 2023 р.

У цілому активи та пасиви АТ «Укрзалізниця» знизились у 2022 р. 3,78%, але у 2023 р. вони зросли на 9,13%.

Структура балансу АТ «Укрзалізниця» представлена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структура балансу АТ «Укрзалізниця»

Показник, %	Період				Абсолютне відхилення, %		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Необоротні активи	95,38	94,88	92,95	88,45	-0,51	-1,93	-4,49
Оборотні активи	4,58	5,04	7,05	11,55	0,46	2,01	4,49
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0,04	0,08	0,00	0,00	0,05	-0,08	-
Власний капітал	77,62	76,86	76,38	71,21	-0,75	-0,48	-5,17
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	11,13	14,18	18,28	22,43	3,06	4,10	4,15
Поточні зобов'язання і забезпечення	11,26	8,95	5,34	6,36	-2,31	-3,61	1,02
Баланс	100,00	100,00	100,00	100,00	-	-	-

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Питома вага необоротних активів у загальній кількості активів у 2022 р. знизилась на 1,93%, у 2023 р. – на 4,49%. Станом на 2023 р. частка необоротних активів становила 88,45%. Питома вага оборотних активів у загальній кількості активів у 2022 р. зросла на 2,01%, у 2023 р. – на 4,49%. Станом на 2023 р. частка оборотних активів становила 11,55%.

Питома вага власного капіталу у загальній кількості пасивів у 2022 р. знизилась на 0,48%, у 2023 р. – на 5,17%. Станом на 2023 р. частка власного капіталу становила 71,21%. Питома вага довгострокових зобов'язань та забезпечень у загальній кількості пасивів у 2022 р. зросла на 4,10%, у 2023 р. – на 4,15%. Станом на 2023 р. частка довгострокових зобов'язань та

забезпечень становила 22,43%. Питома вага поточних зобов'язань та забезпечень у загальній кількості пасивів у 2022 р. знизилась на 3,61%, у 2023 р. зросла на 1,02%. Станом на 2023 р. частка поточних зобов'язань та забезпечень становила 6,36%.

Структура активів АТ «Укрзалізниця» відображена на рис. 2.1.



Рис. 2.1. Структура активів АТ «Укрзалізниця», %

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Структура пасивів АТ «Укрзалізниця» відображена на рис. 2.2.

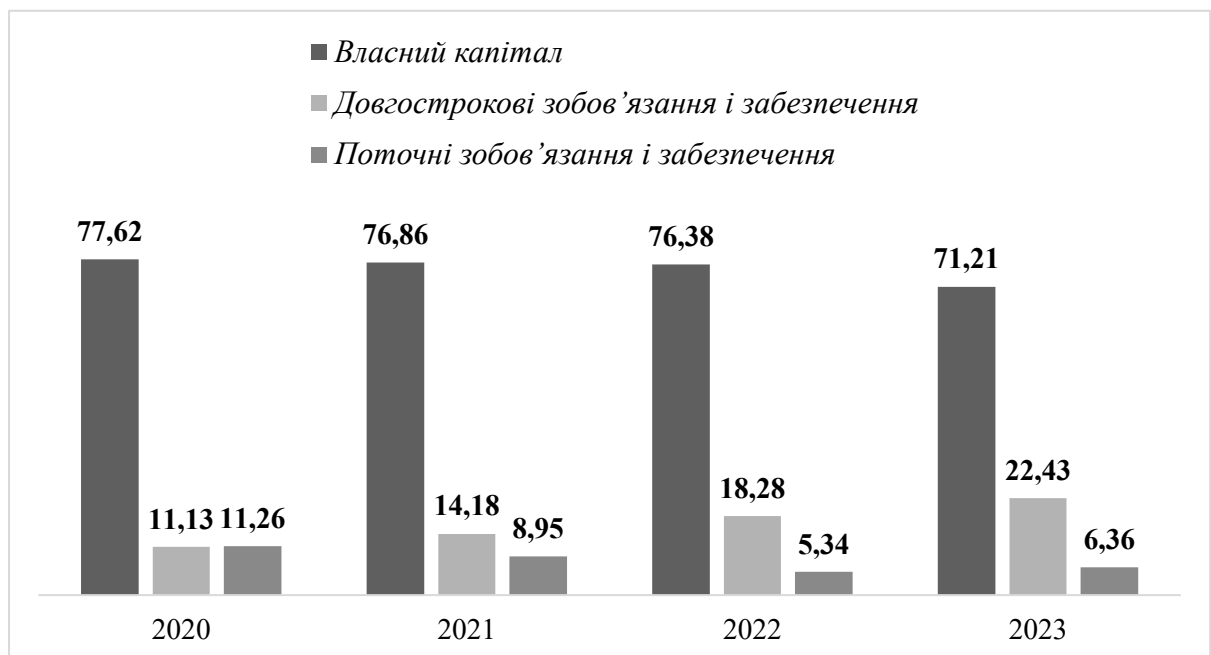


Рис. 2.2. Структура пасивів АТ «Укрзалізниця», %

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

У цілому у структурі активів переважає частка необоротних активів, у структурі пасивів – власний капітал, окрім цього АТ «Укрзалізниця» має збільшені за аналізований період довгострокові зобов'язання та забезпечення.

Аналіз ліквідності АТ «Укрзалізниця» наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз ліквідності АТ «Укрзалізниця»

Показник	Період				Абсолютне відхилення		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,41	0,56	1,32	1,82	0,16	0,76	0,49
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,12	0,16	0,50	1,07	0,04	0,34	0,57
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,08	0,10	0,06	0,82	0,02	-0,04	0,76

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Динаміка коефіцієнтів ліквідності проілюстрована на рис. 2.3.

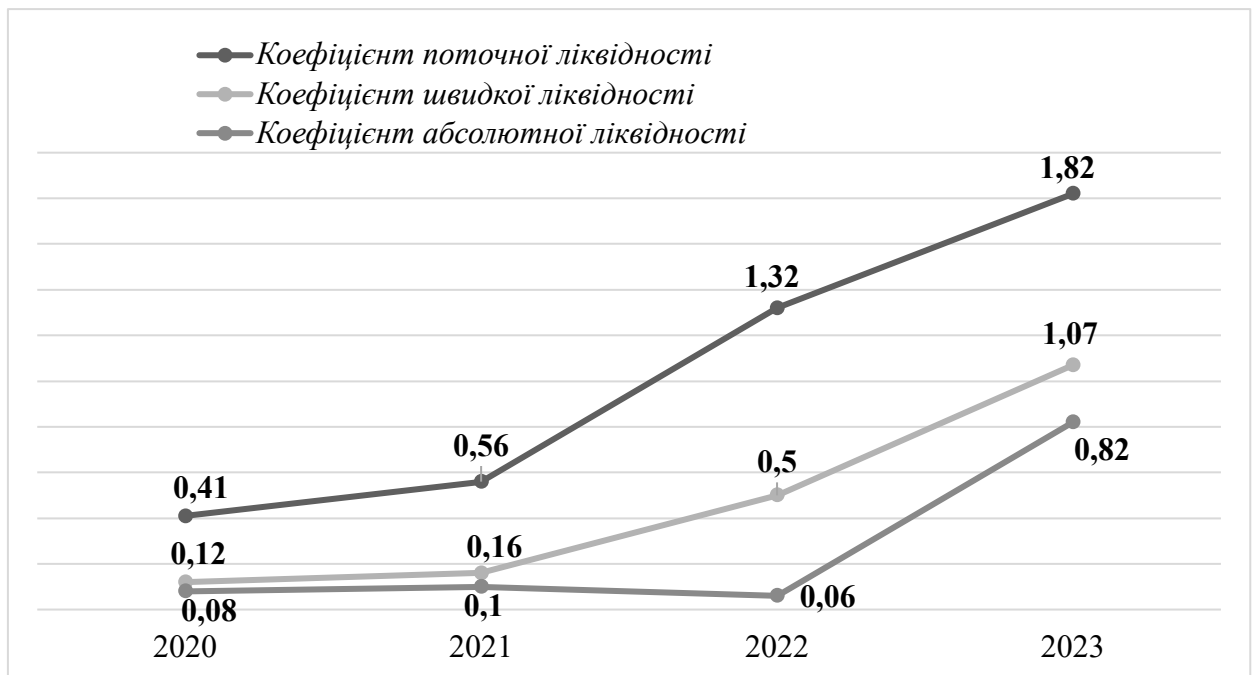


Рис. 2.3. Показники ліквідності АТ «Укрзалізниця»

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Коефіцієнт поточної ліквідності знаходиться в рамках рекомендованих значень (від 0 до 3), при цьому відзначається покращення даного показника. Коефіцієнт швидкої ліквідності наближений до рекомендованих значень (від 0,5 до 1) і також покращується за аналізований період. Коефіцієнт абсолютної ліквідності теж наближений до рекомендованих рамок значень (від 0,1 до 0,2).

Аналіз платоспроможності підприємства АТ «Укрзалізниця» наведено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз платоспроможності АТ «Укрзалізниця»

Показник	Період				Абсолютне відхилення		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Чистий оборотний капітал, тис. грн	-1717872	-10141575	4275770	14123284	-8423703	14417345	9847514
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	-0,59	-0,44	0,32	0,82	0,15	0,76	0,5
Коефіцієнт маневреності чистого оборотного капіталу	-0,09	-0,05	0,02	0,07	0,04	0,07	0,05
Коефіцієнт маневреності грошових коштів	0,01	0,01	0,00	0,07	0	-0,01	0,07
Частка оборотних засобів у активах	0,05	0,05	0,07	0,12	0	0,02	0,05
Частка запасів в оборотних активах	0,70	0,71	0,62	0,41	0,01	-0,09	-0,21
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	-2,09	-1,09	0,39	1,09	1	1,48	0,7
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,04	0,08	0,63	0,37	0,04	0,55	-0,26

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Динаміка показників платоспроможності АТ «Укрзалізняця» продемонстрована на рис. 2.4.

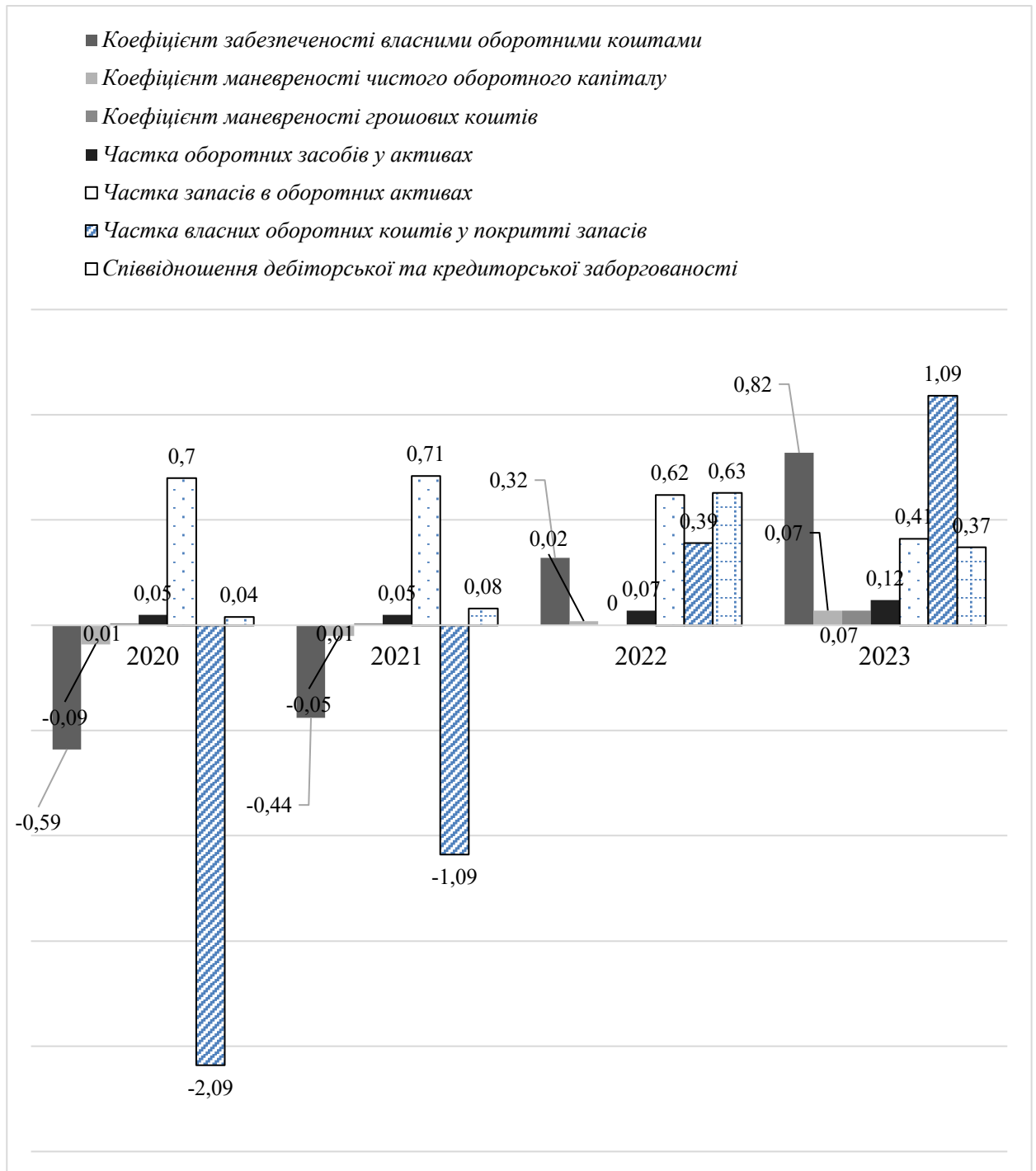


Рис. 2.4. Показники платоспроможності АТ «Укрзалізняця»

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізняця»

Чистий оборотний капітал використовується для вимірювання короткострокової платоспроможності підприємства, а також може бути

використаний для отримання загального розуміння здатності керівництва підприємства ефективно використовувати свої активи. У 2022 р. та 2023 р. підприємство спромоглося отримати позитивні значення даного показника, що свідчить про можливість покривати поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами являє собою достатність власних оборотних коштів підприємства для формування поточних зобов'язань. У 2022 та 2023 рр. підприємство змогло забезпечити себе власними оборотними коштами порівняно з 2020-2021 рр.

Коефіцієнт маневреності чистого оборотного капіталу капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто інвестується в оборотні активи, а яка капіталізується. Вища маневреність прослідковується у 2022 р. та 2023 р.

Частка оборотних засобів у активах зросла у 2022 та 2023 рр.

Частка запасів в оборотних активах зменшилась також у 2022 та 2023 рр., що є гарним показником який може свідчити про ефективну роботу з запасами.

Частка власних оборотних коштів у покритті запасів теж у 2022 та 2023 рр. отримала позитивне значення, порівняно з від'ємними показниками 2022 та 2021 рр.

Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості говорить про збільшення обсягів дебіторської заборгованості та зменшення обсягів кредиторської заборгованості у 2022 та 2023 рр.

Аналіз фінансово-економічних показників АТ «Укрзалізниця» свідчить про те, що фінансовий стан підприємства є недосить позитивним. Крім того, у структурі власності спостерігається зменшення необоротних активів, що пов'язано з неналежним технічним станом цих активів та критичною нестачею ресурсів, необхідних для відновлення матеріально-технічної частини. Внаслідок цього майновий та фінансовий стан підприємства погіршився.

У 2020 році рівень інвестицій значно знизився через наслідки пандемії COVID-19 та подальших карантинних заходів. Дійсно, інвестиційний план на 2020 рік становив 8442,3 тис. грн, що значно менше, ніж у попередні роки.

Розглянемо чинники, що сприяли такій ситуації на підприємстві. Очевидно, що транспортні тарифи відставали від цін на споживчі товари та річних норм водовідведення. Отже, оновлення рухомого складу та інфраструктури за власні кошти стало недоцільним. Незважаючи на дію Закону України «Про залізничний транспорт» (Постанова Верховної Ради України від 04.07.1996 р. № 274/96-ВР), кошти, виділені на будівництво, реконструкцію та придбання рухомого складу, були недостатніми. Так само не відбулося закупівлі приміських пасажирських поїздів електро- та дизель-поїздів, а також не були закриті соціально значущі приміські пасажирські маршрути. Наразі пропускна спроможність окремих залізниць та окремих ділянок досягла критичного порогу.

Неможливість придбання нових вантажних вагонів і локомотивів у поєднанні з серйозним зношенням існуючого рухомого складу створює ризик для виконання потреб у вантажних перевезеннях різних галузей промисловості. Така ситуація призвела до зниження показників, пов'язаних з бюджетом країни та економічним зростанням.

Можливості пасажирських перевезень майже вичерпані через значний знос і низьку продуктивність. Якщо не вжити дієвих заходів щодо оновлення парку пасажирського транспорту, то це призведе до повної неможливості перевезення пасажирів, що зрештою призведе до зменшення руху населення.

Окреслимо першочергові проблеми АТ «Укрзалізниця», які потребують уваги:

- підвищення пропускної спроможності залізничної мережі України;
- оновлення основних фондів;
- подолання техніко-технологічного відставання залізниць України від європейських країн;

- підвищення інвестиційного інтересу для залучення фінансування через недостатність внутрішніх ресурсів для оновлення активів, відсутність державної підтримки інноваційної діяльності в залізничній галузі, надмірний знос технічного обладнання;
- низький рівень конкуренції на ринку транспортних послуг та невідповідність європейським стандартам доступу на ринок;
- необхідність модернізації АТ «Укрзалізниця» та сприяння прозорості його діяльності шляхом створення вертикально інтегрованої системи управління та узгодження діяльності з принципами, викладеними в директивах ЄС;
- відсутність ефективного механізму компенсації втрати життєво важливих транспортних послуг у поєднанні з низькими тарифами на регульовані державою пасажирські перевезення.

Така ситуація перешкоджає технічному та технологічному оновленню залізничного транспорту та призводить до перехресного субсидування збиткових пасажирських перевезень через вантажні перевезення, що суперечить директивам Європейського Союзу.

2.2. Аналіз фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця»

Рентабельність має тісний зв'язок з різними аспектами фінансового стану підприємства. Так, рентабельність взаємопов'язана з рівнем ділової активності, фінансовою стійкістю та динамікою фінансових результатів підприємства.

У табл. 2.5 представлена динаміка фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця», проаналізовано основні показники формування прибутку підприємства.

Таблиця 2.5

Динаміка фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця»

Показник, тис. грн	Період				Темпи приростів, %		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	74 463 799	84 674 253	75 034 627	92 617 631	13,71	-11,38	23,43
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	73 312 169	81 604 402	73 670 575	83 949 608	11,31	-9,72	13,95
Валовий: прибуток	1 151 630	3 069 851	1 364 052	8 668 023	166,57	-55,57	535,46
Інші операційні доходи	600 400	3 830 449	11 782 108	2 660 996	537,98	207,59	-77,41
Адміністративні витрати	707 849	863 743	241 375	247 282	22,02	-72,05	2,45
Витрати на збут	50 177	38 435	13 632	14 298	-23,40	-64,53	4,89
Інші операційні витрати	9 171 354	3 099 657	12 831 210	5 685 315	-66,20	313,96	-55,69
Фінансовий результат від операційної діяльності	-8 177 350	2 898 465	59 943	5 382 124	-135,45	-97,93	8878,74
Дохід від участі в капіталі	17 127	132 272	0	15 683	672,30	-100	-100
Інші фінансові доходи	187 345	60 959	244 843	1 103 030	-67,46	301,65	350,51
Інші доходи	348 859	966 296	9 980 729	3 240 350	176,99	932,89	-67,53
Фінансові витрати	3 724 859	4 232 434	3 596 955	4 128 203	13,63	-15,01	14,77
Втрати від участі в капіталі	9 320	0	28 501	1 957	-100	—	-93,13
Інші витрати	19	1 744	16 018 648	560 914	9078,95	918400,46	-96,50
Фінансовий результат до оподаткування	-11 865 792	331 389	-9 358 589	5 050 113	-102,79	-2924,05	-153,96
Податок на прибуток	93 446	96 336	-284 238	-6 021	3,09	-395,05	-97,88
Чистий фінансовий результат	-11 772 346	427 725	-9 642 827	5 044 092	-103,63	2154,45	152,31

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Чистий дохід від реалізації продукції у 2022 р. зменшився на 11,38%, у 2023 р. зріс на 23,43%. Собівартість реалізованої продукції зменшилась у 2022 р. на 9,72%, у 2023 р. зросла на 13,95%. Валовий прибуток у 2022 р. знизився на 55,57%, у 2023 р. зріс на 535,46%. Фінансовий результат від операційної діяльності у 2022 р. зменшився на 97,93%, у 2023 р. зріс на 8878,74%. Фінансовий результат до оподаткування у 2022 р знизився на 2924,05%, у 2023 р. – на 153,96%. Чистий фінансовий результат у 2022 р. зріс на 2154,45%, у 2023 р. знизився на 47,69%.

У цілому станом на 2023 р. АТ «Укрзалізниця» отримує фінансові результати (від операційної діяльності, до оподаткування та чистий результат) у формі прибутків.

Динаміка чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та динаміка собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) проілюстровано на рис. 2.5.

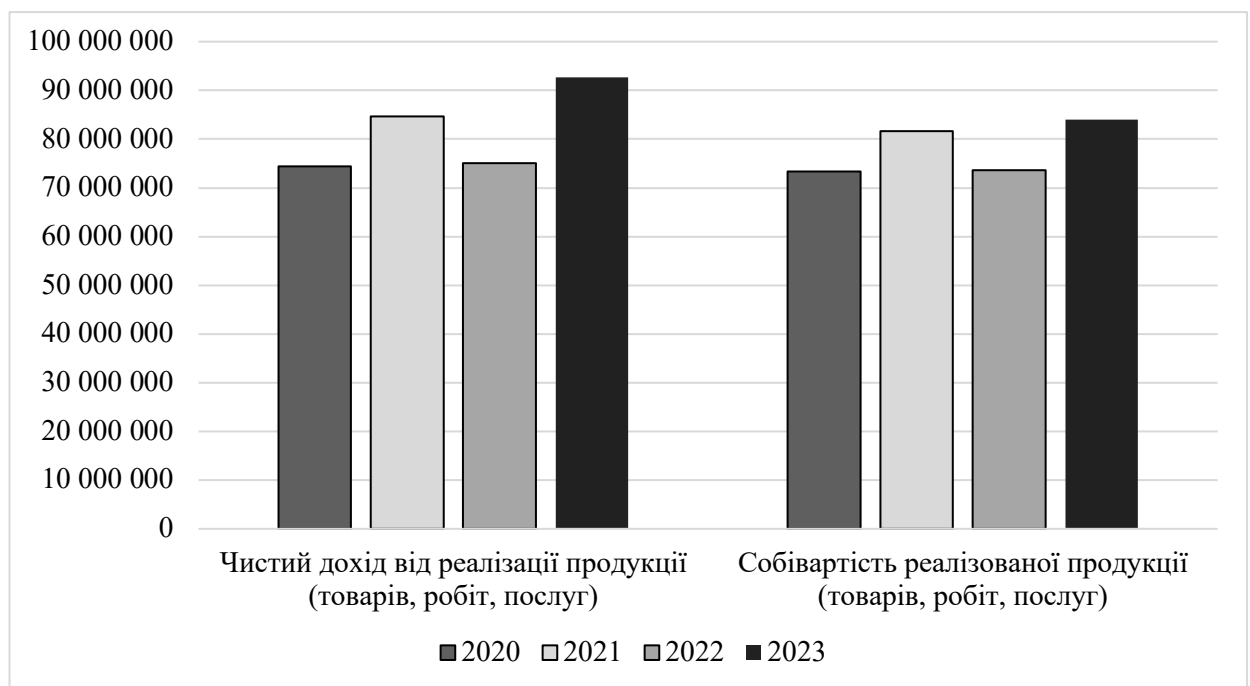


Рис. 2.5. Динаміка чистого доходу та собівартості продукції (робіт та послуг)

АТ «Укрзалізниця», тис. грн

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Динаміка фінансових результатів АТ «Укрзалізниця» у графічному вигляді представлена на рис. 2.6.

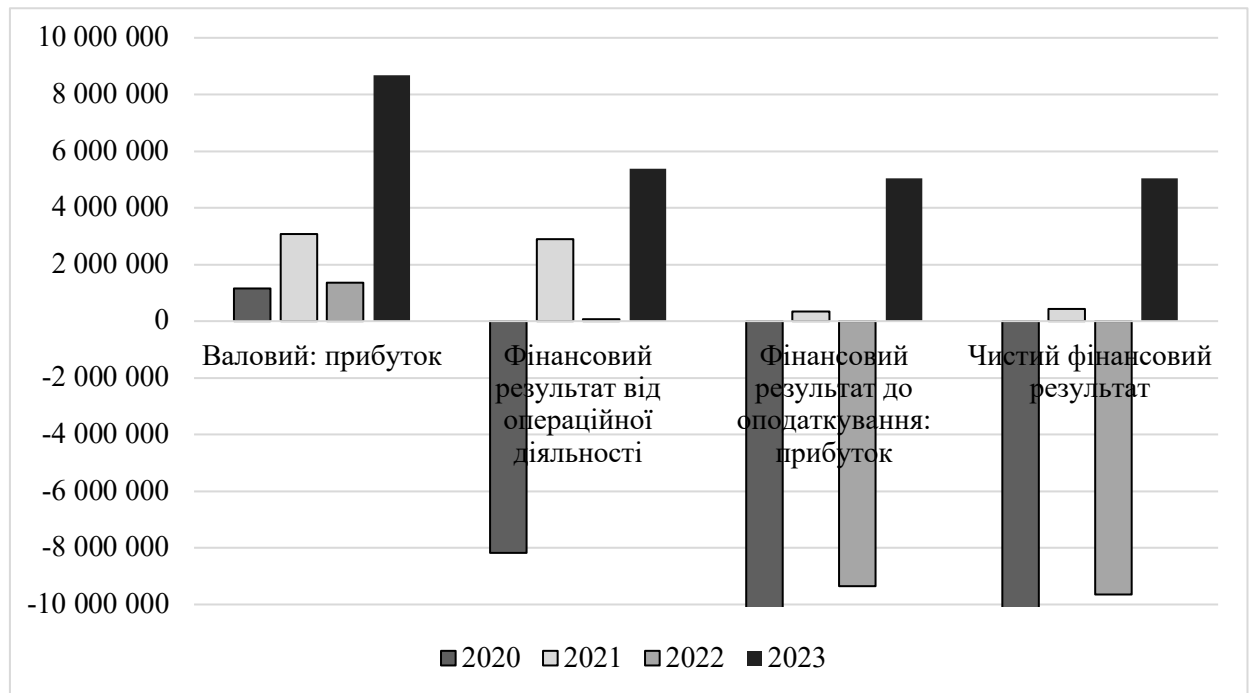


Рис. 2.6. Динаміка фінансових результатів АТ «Укрзалізниця», тис. грн
Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Динаміка доходів АТ «Укрзалізниця» проілюстрована на рис. 2.7.

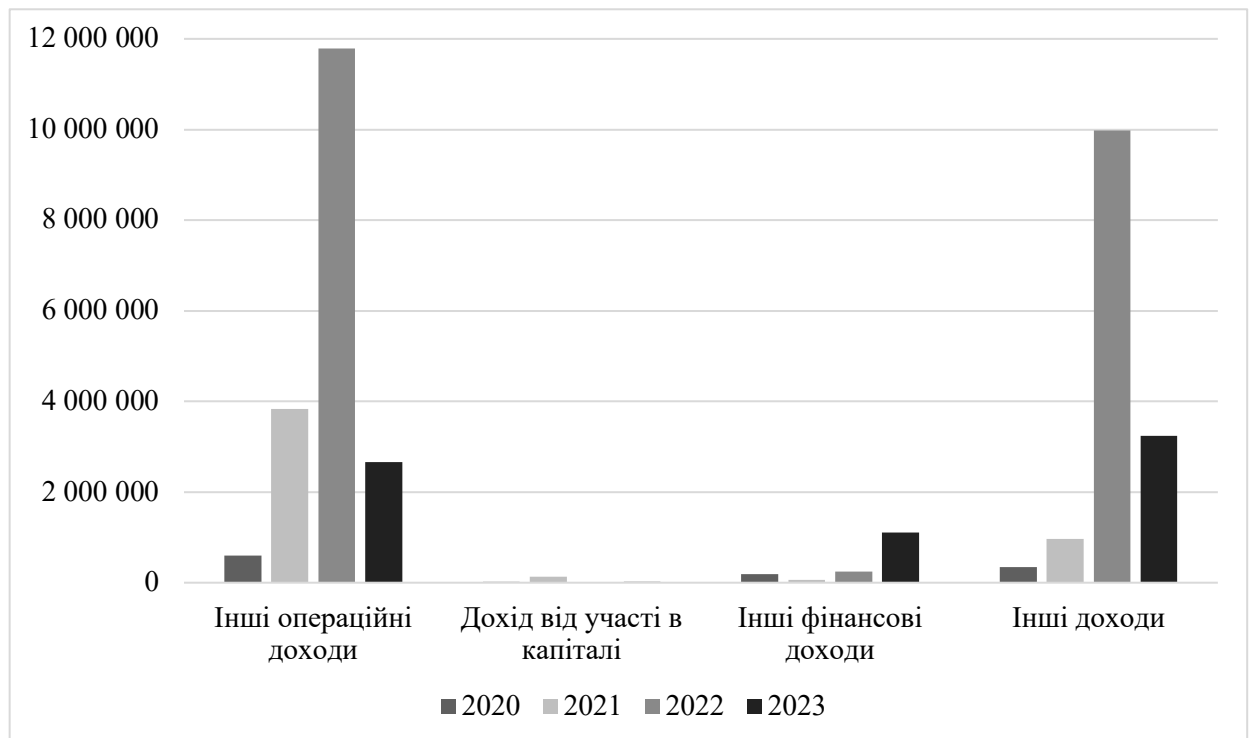


Рис. 2.7. Динаміка доходів АТ «Укрзалізниця», тис. грн
Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Динаміка витрат АТ «Укрзалізниця» проілюстрована на рис. 2.8.

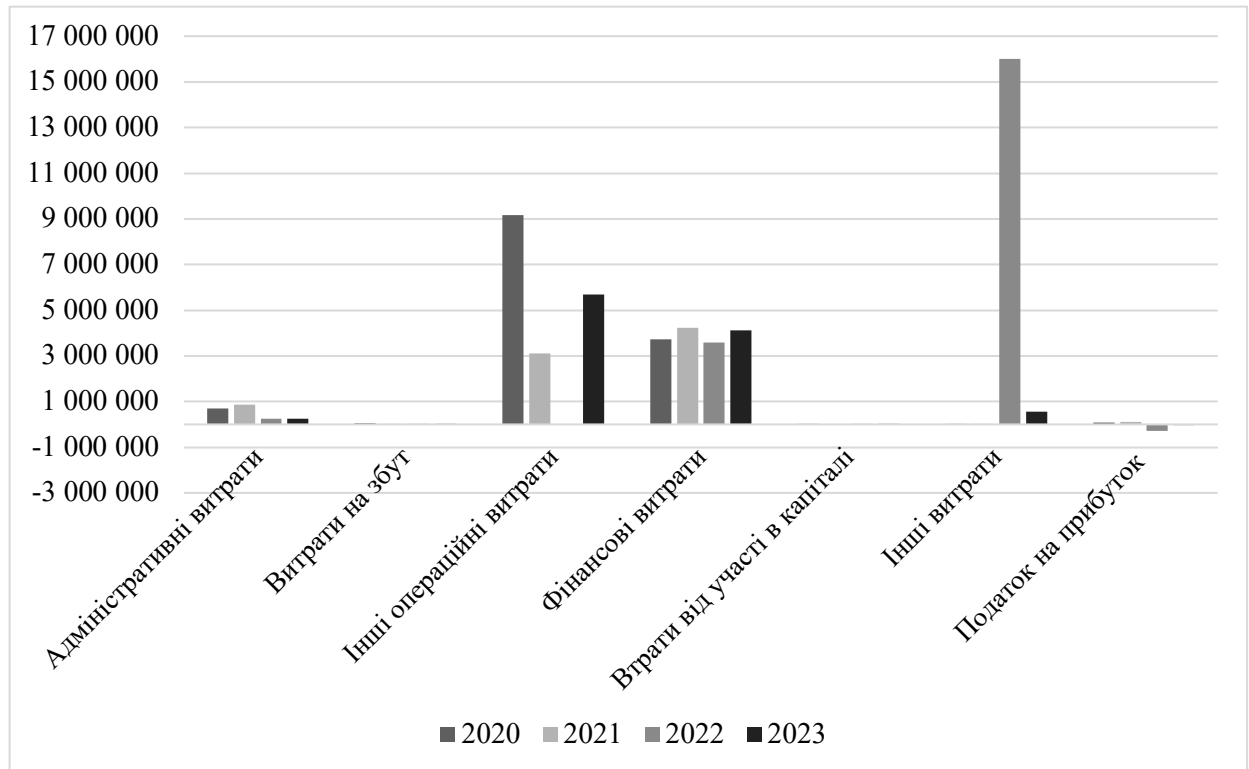


Рис. 2.8. Динаміка витрат АТ «Укрзалізниця», тис. грн

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Фінансові результати підприємства можна обумовити його діловою активністю. Аналіз показників ділової активності наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз ділової активності АТ «Укрзалізниця»

Показник	Період				Абсолютне відхилення		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Коефіцієнт оборотності активів	0,29	0,33	0,30	0,34	0,04	-0,03	0,04
Коефіцієнт оборотності запасів	9,05	9,12	6,87	7,17	0,07	-2,25	0,29
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	78,65	68,27	14,33	20,29	-10,38	-53,94	5,96
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	3,17	5,41	9,02	7,55	2,24	3,61	-1,47

Продовження таблиці 2.6

Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,32	6,48	4,26	2,95	0,15	-2,21	-1,32
Коефіцієнт оборотності основних засобів	0,42	0,48	0,36	0,43	0,06	-0,12	0,07
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,37	0,37	0,39	0,38	0,00	0,02	-0,01
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	4,58	5,27	25,12	17,75	0,70	19,85	-7,37
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	113,60	66,51	39,92	47,67	-47,09	-26,59	7,76

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Ділова активність АТ «Укрзалізниця» характеризується зростанням оборотності активів, запасів, дебіторської заборгованості, основних засобів, що є позитивним явищем.

Строки погашення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства продемонстровано на рис. 2.9.

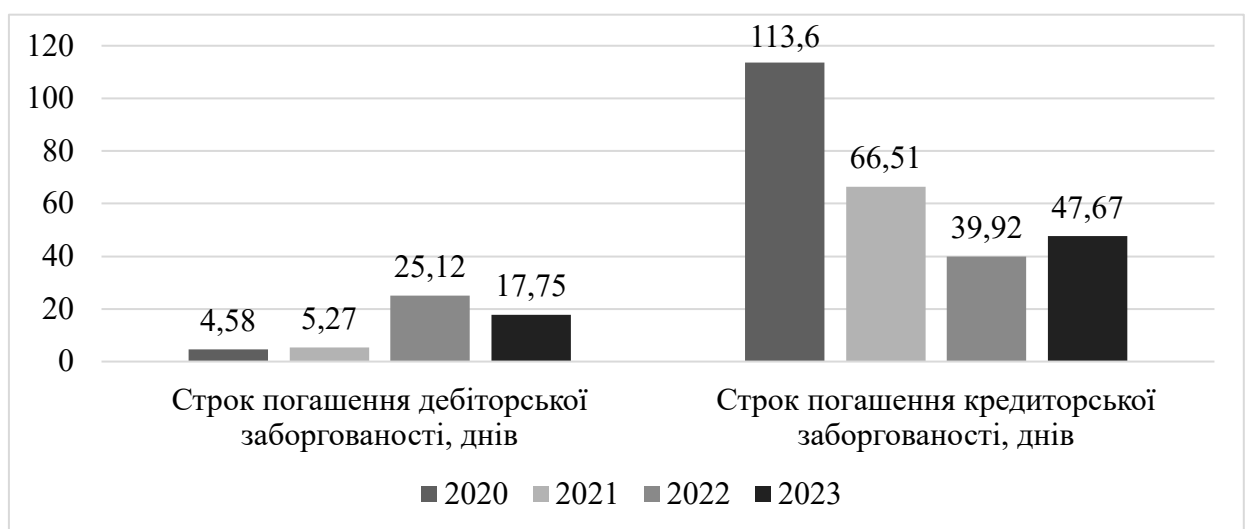


Рис. 2.9. Динаміка строків погашення дебіторської та кредиторської заборгованості АТ «Укрзалізниця», дні

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Аналіз фінансової стійкості АТ «Укрзалізниця» наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз фінансової стійкості АТ «Укрзалізниця»

Показник	Період				Абсолютне відхилення		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,05	0,05	0,08	0,13	0,01	0,02	0,05
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,13	0,16	0,19	0,24	0,03	0,04	0,05
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,50	0,61	0,77	0,78	0,12	0,16	0,01
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,50	0,39	0,23	0,22	-0,12	-0,16	-0,01
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,14	0,18	0,24	0,31	0,04	0,05	0,08
Коефіцієнт обслуговування боргу	-7,04	20,70	983,40	14,57	27,74	962,70	-968,83
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,09	-0,05	0,02	0,07	0,04	0,07	0,05
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами	-90,95	-42,79	10,13	34,13	48,16	52,92	24,00
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу (власного оборотного капіталу)	-0,01	-0,02	0,10	0,03	-0,01	0,12	-0,07
Коефіцієнт структури оборотних коштів	-1,46	-0,78	0,24	0,45	0,68	1,02	0,21
Коефіцієнт необоротних активів у джерелах власних засобів	1,23	1,23	1,22	1,24	0,01	-0,02	0,03
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,69	0,68	0,84	0,79	0,00	0,15	-0,05

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

У табл. 2.8 визначено тип фінансової стійкості АТ «Укрзалізняця».

Таблиця 2.8

Оцінка типу фінансової стійкості АТ «Укрзалізняця»

Показник, тис. грн		2020	2021	2022	2023
1	Власний капітал	199 599 237	199 367 256	190 621 186	193 952 363
2	Необоротні активи	245 292 084	246 082 869	231 966 879	240 912 863
3	Власні обігові кошти (р.1 + р.2)	444 891 321	445 450 125	422 588 065	434 865 226
4	Довгострокові зобов'язання	28 610 286	36 792 016	45 621 463	61 083 784
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р. 3 + р. 4)	473 501 607	482 242 141	468 209 528	495 949 010
6	Короткострокові кредити та позики	28 952 415	23 214 004	13 326 474	17 324 539
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р. 5 + р. 6)	502 454 022	505 456 145	481 536 002	513 273 549
8	Запаси	188 871	236 988	422 156	413 811
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р. 3 - р. 8)	444 702 450	445 213 137	422 165 909	434 451 415
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р. 5 - р. 8)	473 312 736	482 005 153	467 787 372	495 535 199
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р. 7 - р. 8)	502 265 151	505 219 157	481 113 846	512 859 738
12	Запас стійкості фінансового стану, днів (р.11×360/ усі джерела)	703,12	701,22	694,00	677,89
13	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття на 1 грн. запасів (р.11/р. 8)	2659,30	2131,83	1139,66	1239,36
14	Тривимірний показник (S)	(1;1;1)	(1;1;1)	(1;1;1)	(1;1;1)
15	Тип фінансової стійкості	абсолютний	абсолютний	абсолютний	абсолютний

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізняця»

Отже, аналіз фінансових результатів АТ «Укрзалізняця» свідчить про отримувані підприємством прибутки протягом аналізованого періоду, активку ділову активність і гарну фінансову стійкість, не дивлячись на перешкоди у своєму фінансово-господарському функціонуванні.

2.3. Оцінювання рентабельності АТ «Укрзалізниця»

Оцінка ефективності підприємницької діяльності не може спиратися лише на показник прибутків. Наприклад, два підприємства можуть генерувати однакові прибутки, але вартість їх виробничих активів різна, яка включає як основний, так і оборотний капітал. Підприємства, які мають нижчу вартість виробничих активів, працюють ефективніше. Тому для оцінки ефективності підприємства важливо порівняти отриманий прибуток із використаними при його створенні виробничими фондами. Це порівняння визначає оцінювання рентабельності.

Рентабельність служить мірилом економічної ефективності виробництва підприємства, відображаючи загальні результати його економічної діяльності.

Представимо у табл. 2.9 показники рентабельності та методи їх розрахунку, які були використані для оцінювання рентабельності досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.9

Методи розрахунків показників рентабельності підприємства

Показник	Формула розрахунку
Валова рентабельність	Валовий прибуток / Чистий дохід від реалізації продукції * 100
Рентабельність операційної діяльності	Фінансовий результат від операційної діяльності / (Собівартість + адміністративні витрати + витрати на збут + інші операційні витрати) * 100
Рентабельність продукції	Чистий прибуток / Собівартість * 100
Рентабельність продажів	Чистий прибуток / Чистий дохід від реалізації * 100
Рентабельність активів	Чистий прибуток / Активи * 100
Рентабельність оборотних активів	Чистий прибуток / Оборотні активи * 100
Рентабельність витрат	Валовий прибуток / Собівартість * 100
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал * 100

Джерело: складено за даними [15]

Аналіз показників рентабельності підприємства АТ «Укрзалізниця» представлена у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз показників рентабельності АТ «Укрзалізниця»

Показник, %	Період				Абсолютне відхилення, %		
	2020	2021	2022	2023	2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.
Валова рентабельність	1,55	3,63	1,82	9,36	2,08	-1,81	7,54
Рентабельність операційної діяльності	-9,82	3,39	0,08	5,99	13,21	-3,30	5,91
Рентабельність продукції	-16,06	0,52	-13,09	6,01	16,58	-13,61	19,10
Рентабельність продажів	-15,81	0,51	-12,85	5,45	16,31	-13,36	18,30
Рентабельність активів	-4,58	0,16	-3,86	1,85	4,74	-4,03	5,72
Рентабельність оборотних активів	-99,99	3,27	-54,78	16,04	103,26	-58,05	70,82
Рентабельність витрат	1,57	3,76	1,85	10,33	2,19	-1,91	8,47
Рентабельність власного капіталу	-5,90	0,21	-5,06	2,60	6,11	-5,27	7,66

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Валова рентабельність у 2020 р. склала 1,55% та у 2022 р. 1,82%, порівняно з 2021 р. низька валова рентабельність обумовлена зниженням доходів через пандемію та повномасштабне вторгнення на територію України. У 2023 р. валова рентабельність зросла на 7,54%, що свідчить про спроможність підприємства функціонувати у нестабільних умовах.

Рентабельність операційної діяльності має схожий стан з валовою рентабельністю, у 2023 р. вона зросла на 5,91%.

Рентабельність продукції знизилась у 2023 р. на 7,08% через збільшення собівартості та зменшення чистого прибутку.

Рентабельність продажів у 2023 р. зменшилась на 7,41% через зниження чистого прибутку.

Рентабельність активів зменшилась у 2023 р. на 2,01% внаслідок збільшення активів та зниження чистого прибутку.

Рентабельність оборотних активів знизилась на 37,74% внаслідок збільшення оборотних активів та зниження чистого прибутку.

Рентабельність витрат зросла на 8,47% у 2023 р. за рахунок зростання валового прибутку.

Рентабельність власного капіталу знизилась у 2023 р. на 2,46% через зниження чистого прибутку на збільшення власного капіталу.

Динаміка показників рентабельності АТ «Укрзалізниця» представлена на рис. 2.10 та 2.11.

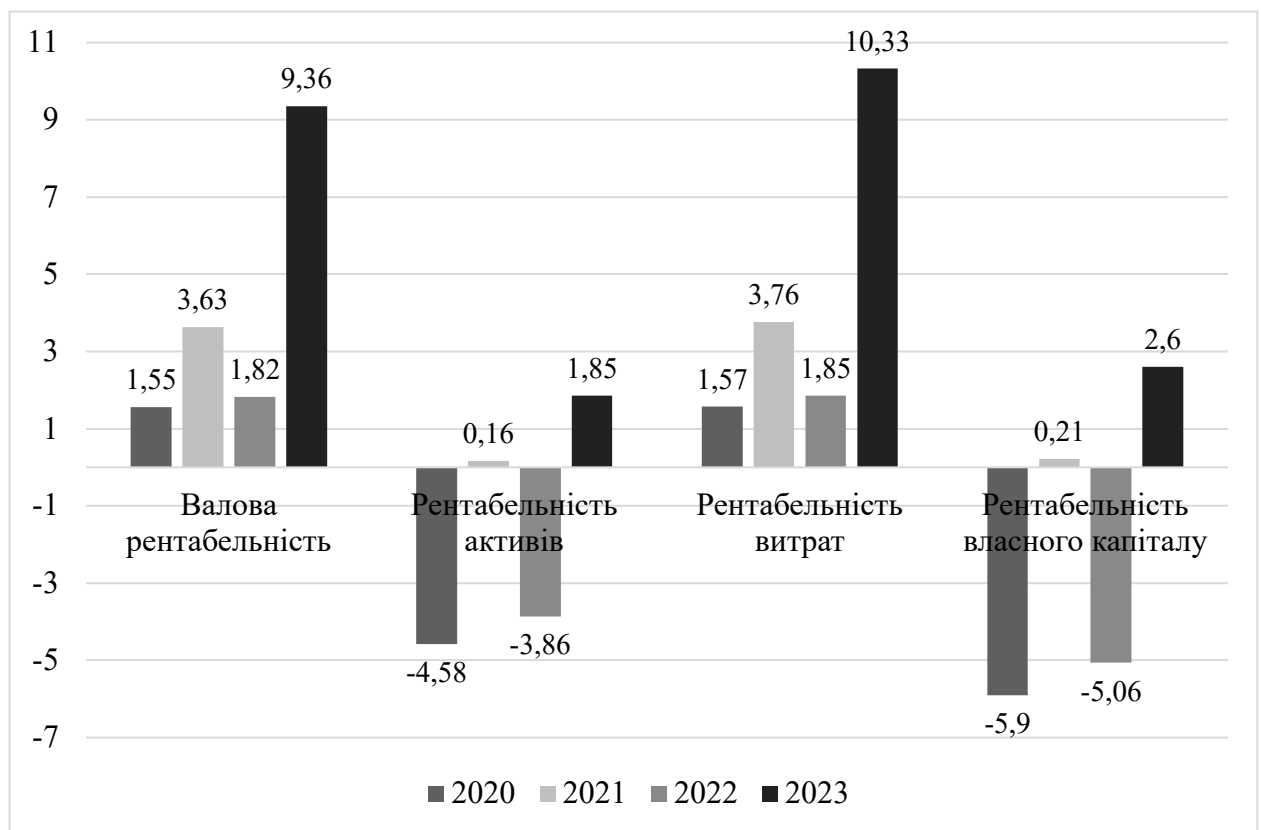


Рис. 2.10. Динаміка показників рентабельності АТ «Укрзалізниця», %
Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

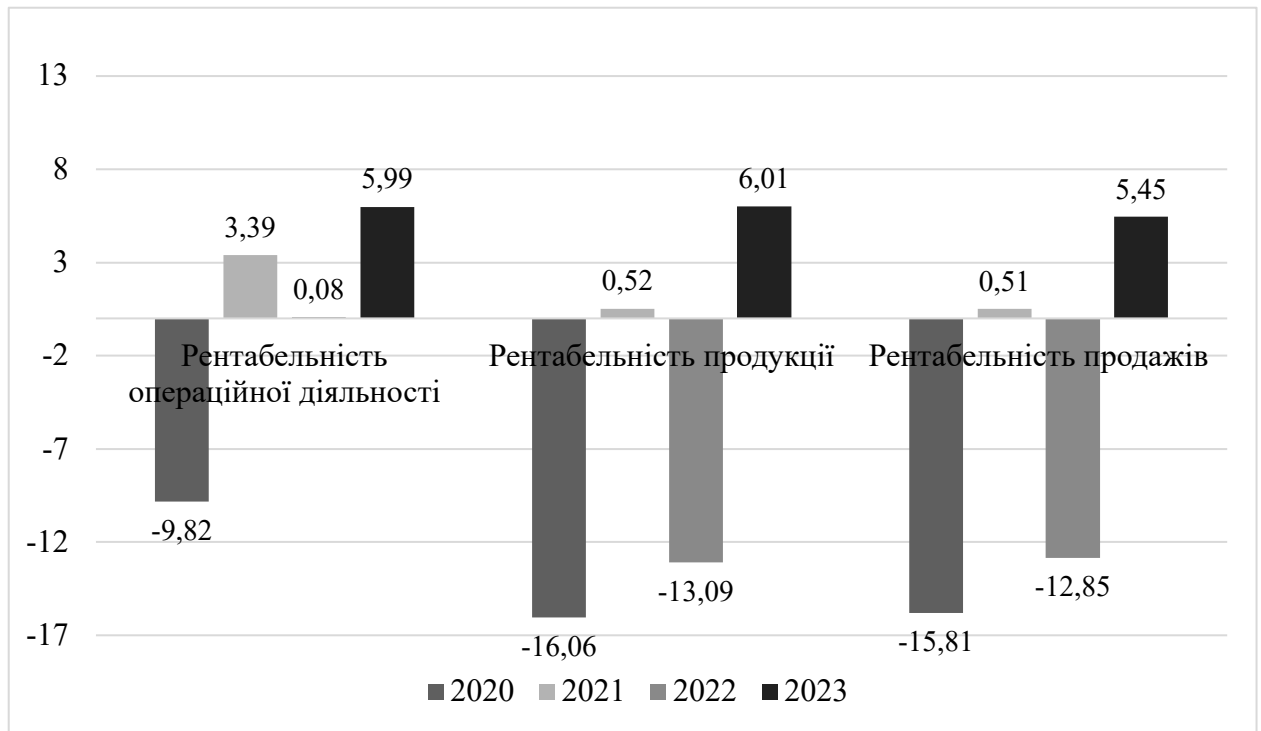


Рис. 2.11. Динаміка показників рентабельності АТ «Укрзалізниця», %
Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Складність економічних процесів і явищ полягає в тому, що на будь-який результат впливають різні причини. Економічні системи відрізняються тим, що потенційно можуть мати необмежену кількість причин або умов. Для дослідження цих причинно-наслідкових зв'язків використовується метод кореляційно-регресійного аналізу. Рівень кожного економічного показника формується численними факторами та умовами, а значення показника змінюється залежно від комбінації цих умов. Між індикаторами існує явище, коли одне значення одного індикатора може відповідати декільком значенням іншого індикатора.

Кореляційно-регресійний аналіз слугує для досягнення цих цілей:

1. Визначення ступеня зв'язку між змінними, що дозволяє ідентифікувати найважливіші фактори.
2. Визначення того, як змінюються результуючі показники у відповідь на конкретні фактори.

Діяльність, пов'язана з кореляційно-регресійним аналізом, включає:

1. Визначення зв'язку, наявного у фактичних даних, і визначення характеру зв'язку.
2. Оцінку міцності або герметичності зв'язку, що стосується того, наскільки близько воно наближається до функціональної залежності.
3. Отримання оцінки для невідомих параметрів у рівнянні регресії та оцінювання гіпотези щодо цих коефіцієнтів.
4. Оцінювання адекватності моделі.
5. Здійснення аналізу отриманих результатів.

На підставі попередньої оцінки фінансового стану АТ «Укрзалізниця», зокрема щодо оцінки рентабельності, для оцінки впливу на чистий дохід було обрано наступні фактори:

- робочий парк вантажних вагонів, шт.;
- інвестиції в капітал, тис. грн;
- загальний обсяг вантажів, тис. тонн;
- оборот вантажних вагонів, днів.

Складна взаємодія всіх факторних характеристик, яка представлена лінійним багатфакторним рівнянням регресії, структуровано таким чином:

$$Y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4 \quad (2.1)$$

де Y – чистий прибуток, тис. грн;

x_1 – робочий парк вантажних вагонів, шт.;

x_2 – капітальні інвестиції, тис. грн;

x_3 – обсяги вантажної роботи, тис. тонн;

x_4 – оборот вантажного вагону, днів;

a_0 – вільний член рівняння регресії;

a_1 – коефіцієнти рівняння регресії, які свідчать про кількісний вплив на результат змін у величині відповідного фактору.

Результати кореляційного аналізу представлено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Результати кореляційного аналізу

Ознака	Чистий дохід, тис. грн.	Робота залізниці, вагонів	Капітальні інвестиції тис. грн.	Обсяги вантажної роботи, тис. тн	Оборот вантажного вагону, діб
Чистий дохід, тис. грн.	1				
Робота залізниці, вагонів	-0,35549	1			
Капітальні інвестиції, тис. грн.	0,92782	-0,50158	1		
Обсяги вантажної роботи, тис. тн	0,89528	-0,08558	0,88698	1	
Оборот вантажного вагону, діб	0,02307	0,88705	-0,18889	0,17766	1

Джерело: розраховано самостійно

Отримані дані розраховано згідно з фінансовою звітністю та статистичними даними діяльності АТ «Укрзалізниця» за 2020-2023 рр.

Оцінку сили зв'язку між досліджуваними характеристиками оцінювали за використанням шкали Чеддока (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Рівень зв'язку показників за шкалою Чеддока

Показник	Робота залізниці, вагонів	Капітальні інвестиції тис. грн.	Обсяги вантажної роботи, тис. тн	Оборот вантажного вагону, діб
Чистий дохід	слабкий	дуже тісний	тісний	дуже слабкий

Джерело: розраховано самостійно

На основі наведених вище результатів можна зробити висновок, що існує дуже сильний зв'язок між чистим доходом та капітальними інвестиціями, тісний – з вантажообігом, слабкий – з робочим навантаженням залізниці, дуже слабкий – з оборотом вантажного вагону.

Для встановлення форми зв'язку між досліджуваними ознаками необхідно провести регресійний аналіз.

Таблиця 2.13

Результати регресійного та дисперсійного аналізу

Показник	Значення
R	0,9409
R-квадрат	0,8854
R-квадрат нормований	0,8090
Помилка статистична	13623732,75
N	6

Показник	d.f.	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	2	4,30E+15	2,20E+15	1,16E+01	0,03881
Остаток	3	5,57E+14	1,86E+14		
Всього	5	4,90E+15			

Значення	Стандартна помилка	Нижня границя довірчого інтервалу 95%	Верхня границя довірчого інтервалу 95%	t-статистика	p-значення
Чистий дохід	19575440,57	-109796005,8	14799571,25	-2,42642	0,0936
Капітальні інвестиції	22,12859	-37,64138	103,20474	1,48142	0,2350
Обсяги вантажної роботи	181,42837	-432,02287	722,74925	0,80122	0,4815

Джерело: розраховано самостійно

Таким чином, збільшення капітальних інвестицій на 1% призведе до зростання чистого доходу на 1,4%, тоді як збільшення обсягу вантажних перевезень на 1% призведе до зростання чистого доходу на 0,9%. Загалом, продемонстрований зв'язок між цими факторами цілком логічний, що робить модель придатною для практичного застосування. Побудована модель чистого доходу АТ «Укрзалізниця» вказує на те, що залучення капітальних інвестицій та активізація вантажних перевезень призведе до збільшення чистого доходу підприємства. Крім того, важливо підкреслити, що АТ «Укрзалізниця» потребує оптимізації та вдосконалення існуючої політики, зокрема, для підвищення ефективності логістичних операцій було б корисно впроваджувати ефективні стратегії, спрямовані на залучення капітальних інвестицій і збільшення поставок товарів.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Рекомендації щодо використання резервів збільшення рентабельності АТ «Укрзалізниця»

Значення залізничного транспорту в рамках національної економіки України та його розвитку підкреслюється в тому, що залізничний транспорт є важливою базовою галуззю економіки України, яка задовольняє потреби як внутрішніх, так і зовнішніх перевезень, полегшує економічні зв'язки та забезпечує рух люди. Будучи невід'ємною складовою єдиної транспортної системи країни, залізниця забезпечує ефективне функціонування всіх галузей суспільного виробництва, сприяє соціально-економічному розвитку, підвищенню обороноздатності держави, розвитку міжнародного співробітництва України.

Початок повномасштабного військового вторгнення у лютому 2022 року завдав серйозної шкоди економіці України. Після 24 лютого 2022 року 46,8% усіх підприємств повністю або частково припинили роботу, тоді як лише 12,4% не відчували жодних змін.

Під час конфлікту українська залізниця продовжує служити надійним способом перевезення як людей, так і вантажів. Українські мандрівники, які покладаються на транспортні послуги, останнім часом стикаються зі значними труднощами під час пересування. Повномасштабне вторгнення, що триває, глибоко вплинуло на залізницю в Україні, змусивши державні та економічні органи впровадити термінові організаційні зміни, спрямовані на покращення транспортних послуг та наближення їх до європейських стандартів.

Незважаючи на військові обставини, що впливають на суспільство, людям залишається потреба відпочивати, відвідувати родину та святкувати

особливі події. У цьому воєнному контексті залізниця стала основним видом транспорту для населення країни. Експлуатація залізниць, як з оборонної, так і з економічної точки зору, має вирішальне значення та має відповідати сучасним вимогам.

Із закриттям повітряного простору над Україною та блокуванням деяких портів через війну, залізнична система, поряд з автомобільним транспортом, взяла на себе основний тягар переміщення вантажів і людей, сприяння доставці зброї, палива, гуманітарної допомоги, і багато іншого з початку конфлікту.

До того, як розпочалось всеосяжне вторгнення в Україну, національні залізниці були відомі своїм неналежним обслуговуванням і називалися «найвідсталішим» видом транспорту. За даними групи 4Service, минулого року загальний рівень задоволеності послугами, які надає державна компанія «Укрзалізниця», був трохи вище п'яти з десяти. Тим не менш, незважаючи на цей низький рейтинг, 82% українців все ж обирають поїздки залізницею під час навігації країною. Результати опитування свідчать, що пасажирів насамперед хвилює застарілий рухомий склад.

Стратегічним пріоритетом українська влада визначила напрямок євроінтеграції, який передбачає повну модернізацію транспортної галузі. Враховуючи обмежене розширення значення залізничного транспорту для населення під час воєнного стану, реформування «Укрзалізниці» стало одним із найактуальніших завдань суспільства. Основним завданням органів державної влади та АТ є забезпечення безпечного перевезення як людей, так і вантажів. Для досягнення цієї мети розпочато роботу щодо підвищення якості обслуговування та комфорту надання транспортних послуг.

Станом на кінець жовтня 2023 р., згідно зі статистикою, військова агресія Росії завдала шкоди залізничній інфраструктурі країни приблизно на 4,3 мільярда доларів США. Крім того, станом на вересень 2023 р. щонайменше 110 залізничних станцій було або пошкоджено, знищено або захоплено.

З початком широкомасштабної військової агресії проти України «Укрзалізниця» продемонструвала неабияку стійкість, витримуючи випробування та послідовно переселяючи людей і домашніх тварин, які потрапили у суворі реалії.

Станції, склади, дороги та інші об'єкти підприємства знаходяться під постійною загрозою ворожих ударів. Забезпечення безпеки пасажирів і наявність квитків, безумовно, вкрай важливо для перевезень під час активного конфлікту. Тим не менш, навіть під час бойових дій, важливо підтримувати стандарти максимального комфорту для пасажирів на різних класах станцій і поїздів.

Підтримання найдовшої залізничної мережі в Європі є значним і дорогим завданням, що, зрозуміло, викликає занепокоєння пасажирів щодо можливого підвищення тарифів на проїзд Укрзалізницею. З економічної точки зору, прогнозується, що інфляція буде зростати, що призведе до зростання транспортних витрат і викличе необхідність реконструкції залізничної інфраструктури.

Проте пасажирські перевезення не були прибутковими і до ескалації. Щоб пом'якшити ризики, пов'язані з проблемними маршрутами, і стабілізувати фінанси компанії, більша увага приділяється вантажним перевезенням, які за останні роки принесли вищу частку доходу.

Наступне завдання держави – збалансувати ціни на пасажирські перевезення під час конфлікту. Спільно з керівництвом АТ «Укрзалізниця» прийнято рішення, що ціни на пасажирські квитки в Україні під час воєнного стану не підвищуватимуться. Однак ціни на міжнародні пасажирські перевезення встановлюються в іноземній валюті, тому коливання обмінного курсу можуть вплинути на витрати.

Одним із найскладніших видів транспорту залишаються приміські електрички та дизель-потяги, які вміщують велику кількість пасажирів, багато з яких є пільговиками. Цей вид перевезень є фінансово не вигідним для Укрзалізниці, оскільки компанія не отримує достатньої компенсації за ці

послуги. Виявлені проблеми та брак фінансування помітно впливають на якість приміського транспорту. Проте ця галузь, яка несе значне суспільне навантаження, потребує пильної уваги з боку керівництва АТ «Укрзалізниця», міської та центральної влади.

Будівля вокзалу залишається ключовим конструктивним елементом пасажиропотоку. У воєнний час залізничні станції мають бути безпечними серед жвавих транспортних маршрутів. На початку осені 2022 р. Укрзалізниця встановила «точки нескореності» на 16 основних залізничних станціях країни.

Протягом останніх років АТ «Укрзалізниця» виробила стратегію, спрямовану на покращення стану оновлених об'єктів та розширення станційної інфраструктури для задоволення потреб користувачів транспортних послуг. Модернізація вітчизняних залізничних вокзалів у відповідності до сучасних стандартів є актуальним завданням для керівництва державних підприємств. За останні кілька років Укрзалізниця поступово реконструювала та модернізувала залізничні станції в різних регіонах країни, зосереджуючись на комерційному потенціалі станційних будівель. Останнім часом, разом зі збільшенням швидкості пасажирських поїздів, «Укрзалізниця» перейшла на організацію денних рейсів замість нічних у пасажирських вагонах. Найважливіше те, що це дозволило пасажирам швидше діставатися до місця призначення.

Україна обрала європейську модель залізничних перевезень і досягла високого рівня обслуговування пасажирів. Країна також активно співпрацює з країнами Європейського Союзу.

Вітчизняні експерти наголошують, що основною проблемою української залізниці є значний знос рухомого складу, що призводить до неефективності перевезень, зниження швидкості та, зрештою, погіршення якості послуг. Тому важливо зосередитися на модернізації рухомого складу, збільшенні можливостей транзитних коридорів, збільшенні частки

електрифікованих ділянок у відповідних районах і підвищенні середньої швидкості маршрутів.

Визнається, що комплексної оцінки якості залізничного транспорту не існує. Виходячи з висновків Всесвітнього економічного форуму, Україна посідає 32 місце у світі та 17 місце в Європі. Розгалужена мережа інфраструктури українських залізниць вимагає значних інвестицій для її підтримки та розвитку. Заміна десятків тисяч вагонів і сотень одиниць рухомого складу – важливий і цінний фактор підвищення якості обслуговування як пасажирських, так і вантажних перевізників.

Уряд країни вирішив відстрочити погашення єврооблігацій на загальну суму майже 900 мільйонів доларів, що дозволить спрямувати частину фінансових ресурсів на ремонт пошкодженої залізничної інфраструктури та рухомого складу Укрзалізниці, а також сприятиме налагодженню сполучення зі звільненими районами. Відстрочка виплати єврооблігацій зменшить напругу ліквідності компанії «Укрзалізниця» в цей час і сприятиме нормальному функціонуванню залізниці, а також безперебійним перевезенням вантажів і пасажирів протягом воєнного та післявоєнного періодів.

У 2023 році очікувалось значне зрушення в стратегії розвитку залізничної інфраструктури – були заплановані інвестиції в розмірі 36 млрд грн, що на 19 млрд грн перевищує попереднє фінансування транспортної галузі. Ця інвестиція полегшить деякі затримки, спрямовані на покращення взаємодії з користувачем і доступності послуг.

У бюджеті на 2023 рік було передбачено створення цільового фонду реконструкції залізничної інфраструктури, з якого на підтримку будівництва, реконструкції та капітального ремонту спрямовано майже 36 мільярдів гривень. Натомість з держбюджету на підтримку залізничного транспорту виділять 17 мільярдів гривень.

Також були налагоджені партнерські відносини із зовнішніми організаціями. Так, Укрзалізниця підписала першу угоду про співпрацю із

Saarstahl на понад 37 млн євро. Очікується, що ця співпраця допоможе у відновленні залізничної інфраструктури та підвищить безпеку руху поїздів.

Крім того, «Укрзалізниця» працює над розбудовою партнерства з німецькою компанією Deutsche Bahn, яка обіцяє довгострокову допомогу та підтримку у відбудові залізничної інфраструктури. У контексті співпраці розглядатимуться такі теми, як удосконалення вантажних коридорів, збільшення пропускної здатності терміналів та консультаційні послуги, пов'язані з прийняттям європейських стандартів управління залізницею.

Укрзалізниця також представила власний мобільний додаток, призначений для продажу квитків та інформування пасажирів, що стало значним прогресом у спрощенні процесу продажу квитків та мінімізації невизначеності. На сьогодні цей додаток завантажили сотні тисяч українців.

Отже, у 2023 р. були встановлені державою та залізничною галуззю такі стратегічні цілі, які потребують і подальшого впровадження та удосконалення:

- розширити логістичні можливості;
- відновити транспортну інфраструктуру, яка постраждала від російської агресії;
- удосконалити умови пасажирських перевезень до європейських стандартів;
- збільшити як кількість, так і якість послуг.

Важливо, щоб керівники уряду та державних підприємств негайно здійснили реформи, щоб гарантувати, що вітчизняна залізниця залишається конкурентоспроможним і зручним варіантом як для населення, так і для бізнесу, а також перевершує конкуренцію з боку авіації, автомобілів і морського транспорту.

3.2. Напрямки збільшення доходів АТ «Укрзалізниця»

Структура реального сектора економіки та географічні особливості України сприяють виокремленню залізничного транспорту, який є основною ланкою вантажотранспортно-логістичної мережі країни. З початку воєнного конфлікту у 2014 році різні політичні та непередбачені чинники мали значний вплив на діяльність багатьох великих вітчизняних компаній, у тому числі АТ «Укрзалізниця», яка втратила свою конкурентну перевагу, що призводить до серйозних фінансових проблем.

До 2014 року основною проблемою Укрзалізниці було застарівання основних фондів, що перешкоджало її здатності підвищувати конкурентоспроможність. Однак після 2014 року цей спад посилювався анексією Криму та початком антитерористичної операції в Луганській і Донецькій областях. За останні десять років стан основних фондів АТ «Укрзалізниця» погіршився. До 2022 року фінансово-економічне середовище для АТ «Укрзалізниця» стало надзвичайно складним, оскільки підприємство зазнало значних збитків внаслідок бойових дій, руйнування основних фондів та пошкодження 34 ділянок залізниць. Наразі закрито всі залізничні сполучення з Росією та Білоруссю, при цьому 10 пунктів пропуску з країнами ЄС працюють без збоїв.

Поряд зі значними руйнуваннями, спричиненими військовими діями, в країні спостерігається стрімкий прогрес технічного розвитку та європейської інтеграції. Протягом воєнного конфлікту АТ «Укрзалізниця» відзначає підвищену соціальну роль, беручи активну участь в евакуації людей із охоплених воєнними подіями територій та транспортуванні гуманітарних вантажів.

Серед різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на діяльність компанії, зупинимося на тих, які мають вирішальне значення для рентабельності АТ «Укрзалізниця».

Рентабельність ландшафту залізничної галузі формується трьома ключовими групами факторів: державним регулюванням, глобальним ринком і балансом кількісних і якісних показників у ринковій структурі галузі. Слід підкреслити, що класифікація факторів, що впливають на конкурентне середовище, не є вичерпною, оскільки не враховує вплив глобальних факторів, які можуть відігравати вирішальну роль у формуванні конкурентної переваги компанії.

Можна виділити чотири рівні факторів, які впливають на спроможність до рентабельності підприємства:

- глобальний рівень (економічний, соціокультурний, демографічний, політичний, технічний, технологічний);
- національний рівень (економічний, політико-правовий, демографічний, соціальний, природно-кліматичний, науково-технічний);
- галузевий рівень (якість підготовки персоналу, промислове та наукове співробітництво, політика державного сектора, інвестиційні інтереси тощо);
- рівень підприємства (трудовий, матеріальний, фінансовий, інформаційний).

У нинішній атмосфері невизначеності можна виділити кілька факторів, які перешкоджають рентабельності досліджуваної компанії:

- призупинення пасажирських залізничних перевезень у зв'язку з пандемією Covid-2019 навесні 2020 року призвело до значних фінансових збитків;
- триваючі воєнні події, які призвели до руйнування залізничної інфраструктури, а також пошкодження та втрата майна, що належить АТ «Укрзалізниця», зокрема в анексованих та окупованих регіонах;
- припинення залізничного сполучення з Росією та Білоруссю на початку 2022 року сприяло зниженню доходів як від вантажних, так і від пасажирських перевезень;

- за останнє десятиліття спостерігається збільшення частки вантажних перевезень автомобільним транспортом, що свідчить про загострення конкуренції в цьому секторі;
- обмежений розвиток транспортно-логістичних технологій, а також різноманітних видів транспортних засобів у транспортній системі України знижує її рентабельність і перешкоджає виходу вітчизняної продукції на світові ринки;
- технічні проблеми виникають через невідповідність між шириною українських і європейських доріг, іноді подовжуючи час, необхідний для транспортування вантажів через західний кордон, до 20 днів;
- недоліки в законодавчій базі, що регулює залізничний транспорт, стримують розвиток галузі;
- суттєва зміна умов функціонування транспортних галузей у 2022 році зробить реалізацію національної транспортної стратегії України неможливою до 2030 року;
- атаки на критичну інфраструктуру поставили під загрозу енергетичну безпеку України, що призвело до перебоїв і затримок у сполученні поїздів, а часом і до скасування рейсів;
- відсутність достатнього рухомого складу, а також пошкодження та знищення наявних активів; залежність від застарілих локомотивів у парку, що призводить до частих поломок; та проблеми оперативної сумісності, які потребують значних інвестицій для модернізації як обладнання, так і рухомого складу на підприємствах залізниці;
- недостатнім залишається рівень лібералізації вантажних залізничних перевезень;
- у залізничному секторі спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів, який тривав до 2022 року, а ситуація лише погіршилася з початком повномасштабного вторгнення, що призвело до збільшення масової міграції зі східних регіонів до західних частин України та за кордон, паралельно з цим відмічається низька мотивація співробітників;

– помітна недостатня клієнтоорієнтованість послуг, які пропонує компанія, а монопольне становище АТ «Укрзалізниця» на ринку залізничних послуг не сприяє підвищенню якості послуг.

SWOT аналіз АТ «Укрзалізниця» представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз АТ «Укрзалізниця»

Сильні сторони: 1. Досвід та тривала історія. 2. Розвинута інфраструктура. 3. Монопольне становище. 4. Висока енергоефективність галузі. 5. Захист довкілля та екологічна політика. 6. Низький рівень собівартості для масових перевезень. 7. Безпека пасажироперевезень. 8. Клієнтська лояльність.	Слабкі сторони: 1. Низька кількість рухомого складу. 2. Застарілість парку локомотивів. 3. Низьке клієнтоорієнтування. 4. Дефіцит персоналу та низька їх мотивація. 5. Низька інформатизація щодо послуг. 6. Низька якість послуг. 7. Непередбачувані значні витрати через воєнні події. 8. Застарілість технологій. 9. Низька інноваційність. 10. Висока залежність від державних коштів.
Можливості: 1. Пришвидшення процесів євроінтеграції. 2. Збільшення міжнародних перевезень. 3. Розвиток інфраструктури. 4. Розширення переліку логістичних послуг. 5. Географічне положення та умови клімату країни. 6. Технологізація та інформатизація. 7. Укріплення міжнародних зв'язків. 8. Заходи електрифікації. 9. Реформи транспортної галузі. 10. Інтермодальні та мультимодальні перевезення.	Загрози: 1. Низька лібералізація транспортної галузі. 2. Припинення деяких сполучень (з іншими країнами). 3. Втрати майна внаслідок воєнних дій. 4. Збільшення частки перевезень автомобільним транспортом. 5. Недосконалість українських колій. 6. Недосконалість у законодавчій базі. 7. Погішення у енергетичній безпеці країни. 8. Зміни у політичному середовищі. 9. Зміни споживчих вподобань.

Джерело: складено автором

Враховуючи вказані фактори, що впливають на рентабельність АТ «Укрзалізниця», а також різноманітні зовнішні та внутрішні елементи, розроблена таблиця SWOT-аналізу буде влучна для оцінки майбутніх перспектив розвитку компанії, адже загрози та слабкі сторони перевищують потенціал можливостей та сильних сторін підприємства.

У цілому, за останні три роки залізничний транспорт України недостатньо задовольняє потреби суспільного виробництва, а також внутрішні та міжнародні пасажирські перевезення. Погіршення пропускнуєї спроможності та знос залізничної інфраструктури згубно впливає на національну економіку, створюючи ризики для стабільності та обороноздатності країни.

У зв'язку з цим вкрай необхідно провести реструктуризацію АТ «Укрзалізниця» для підвищення її доходів та відповідно рентабельності. Це питання було розглянуто на національному рівні. Вказано, що майбутня реструктуризація підприємства полягає у створенні холдингової структури за принципом функціонування [38]. Реструктуризація є початковим кроком у комплексній трансформації, яку АТ «Укрзалізниця» має пройти, щоб ефективно подолати кризу. Наступний етап трансформації включатиме боротьбу з усіма потенційними конкурентними факторами на рівні підприємства. Таким чином, тільки влада може вирішити виклики, які стоять перед країною та галуззю. На жаль, фактори, що впливають на здатність підприємства конкурувати в глобальному масштабі, наразі сприяють невизначеності в його діяльності.

Змінні економічні потреби України та розвиток функцій автомобільного, повітряного та річкового транспорту зумовлюють необхідність суттєвих перетворень всередині підприємства, спрямованих на визначення основних напрямів розвитку на середньострокову перспективу. Метою впровадження нової стратегії є встановлення загальних цілей компанії, які визнаються та сприймаються зацікавленими сторонами, та концентрація зусиль на досягненні цих цілей шляхом виконання стратегічних ініціатив. При формуванні стратегії для постановки цілей було використано зважений компромісний підхід з урахуванням інтересів Ради директорів, а також ключових зацікавлених сторін, зокрема держави, клієнтів, інвесторів та працівників компанії. Це узгоджується зі стратегічними документами уряду, такими як Національна транспортна стратегія України на період до

2030 року. Крім того, важливо зберегти роль залізниці в системі оборони країни, переслідуючи стратегічні цілі компанії.

Стратегія розвитку компанії спрямована на досягнення кількох основних цілей:

- забезпечення потреб залізничного транспорту та логістики відповідно до плану економічного розвитку України та міграції населення;
- підтримання та підвищення фінансової стійкості компанії, що включає активізацію необхідних інвестицій для її основної діяльності;
- забезпечення безпеки залізничного транспорту для клієнтів, працівників і сторонніх осіб;
- зробити компанію більш привабливою як для споживачів, так і для працівників;
- впровадження сучасних та ефективних практик і принципів управління;
- підвищення прозорості та зусиль правоохоронних органів для боротьби з корупцією та неправомірною поведінкою.

Очікуваним результатом цієї стратегії є відповідність як якісним, так і кількісним стандартам національного залізничного транспорту. Для покращення фінансового становища підприємства буде вжито заходів щодо реформування структури тарифів на вантажні залізничні перевезення з метою покриття собівартості продукції та своєчасного відображення зміни ринкових цін (наприклад, приведення тарифів на вантажні залізничні перевезення у відповідність до індексу цін промислової продукції).

Щоквартально компанія наполегливо інвестуватиме в основні фонди та підтримуватиме їх у належному стані для потенційної обмеженої рентабельності. Крім того, внутрішня неефективність буде вирішена шляхом удосконалення практики управління бізнесом, щоб узгодити її з передовою міжнародною практикою. Відбудеться значне підвищення ефективності активів завдяки стратегічному довгостроковому фінансовому плануванню та покращенню операційної ефективності разом із впровадженням сучасної

ефективної системи управління, орієнтованої на процеси. Крім того, компанія прагне бути привабливим роботодавцем, пропонуючи сприятливі умови праці, конкурентну заробітну плату та високі професійні стандарти. Нарешті, буде впроваджено систему управління безпекою відповідно до стандартів ЄС і сучасних правил охорони праці.

Має бути також перехід ради директорів від напівмонополістичної до моделі управління, яка характеризується конкурентним ринком, прозорою організаційною структурою, підзвітністю та політикою абсолютної нетерпимості до корупції.

Реалізація стратегії стикається зі значними проблемами та обмеженнями, насамперед через проблеми у вантажних перевезеннях, включаючи брак фінансових ресурсів, необхідних для суттєвих інвестицій, політичне втручання, традиційну географічну структуру компанії, недостатній досвід управління та поширений опір змінам.

Поточна ситуація з капіталом є неадекватною, що спричинено поганим фінансовим станом та операційною неефективністю, а також значним недоінвестуванням через систему неринкового регулювання ставок протягом останніх років, що призвело до низького рівня обслуговування. Крім того, неспроможність уряду компенсувати збитки, заподіяні пасажирським транспортом, ще більше ускладнила ситуацію.

Укрзалізниця також відчуває труднощі через відсутність ринкової орієнтації та низьку операційну ефективність. Для Укрзалізниці гостро необхідно підвищити продуктивність праці за рахунок впровадження сучасної системи стимулювання, модернізації обладнання, покращення зв'язку, оптимізації процесів та підвищення ефективності праці. Для задоволення попиту АТ «Укрзалізниця» планувала у 2023 році збільшити парк вантажних вагонів на 50% для вантажів, що перевозяться автомобільним транспортом.

3.3. Заходи з поліпшення управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця»

Оцінка того, наскільки ефективно реалізується система стратегічного управління, є безперервно організованим процесом, призначеним для вимірювання витрат і вигод, пов'язаних із стратегічним розвитком і програмами управління рентабельністю підприємства. Ця оцінка порівнює результати з базовим періодом, показниками конкурентів і цілями підприємства. Оцінка ефективності тісно пов'язана з усіма фазами процесу управління рентабельністю компанії, спонукаючи керівництво вносити необхідні корективи на основі аналізу стратегічних заходів. Такий підхід сприяє безперервному циклу зворотного зв'язку всередині організації та служить важливим інструментом для підвищення ефективності процесу управління. Оцінка ефективності системи стратегічного управління рентабельністю є багатогранним заходом, який передбачає аналіз різних аспектів діяльності підприємства.

Одним із ключових показників для оцінки ефективності є собівартість продукції. Коли собівартість продукції компанії змінюється, це впливає на всі супутні витрати, що призводить до помітного зниження доходу компанії. Така ситуація призводить до послаблення власного капіталу в інших інвестиційних ініціативах, що, як наслідок, підвищує фінансові ризики.

Збільшення операційних витрат – охоплюючи ресурси, що використовуються для загальних, адміністративних, продажів та інших операційних процесів, не пов'язаних із виробництвом – призводить до зниження рентабельності в різних видах діяльності компанії. Тому для керівництва компанії важливо реалізувати стратегії, спрямовані на підвищення інвестиційної привабливості підприємства з одночасним зниженням фінансових ризиків.

Для ефективного функціонування та економічного розвитку АТ «Укрзалізниця» в нинішніх умовах, сформованих зовнішніми економічними чинниками, вкрай важливо зберегти фінансову незалежність. Зростання прибутку та власного капіталу, що досягається за рахунок оптимальної мобілізації фінансових ресурсів з мінімальним економічним ризиком, має забезпечити достатню фінансову безпеку поточної господарської діяльності компанії.

Фінансова стабільність бізнесу є ключовим аспектом сталого економічного розвитку, що охоплює надійність джерел фінансування та корпоративне зростання суб'єкта потребує оперативного виконання фінансових зобов'язань організації, що підтримується підтриманням оптимального рівня ліквідності. Ці елементи є важливими для забезпечення фінансової незалежності підприємства та підвищення його інвестиційного потенціалу і рентабельності.

На підставі аналізу порівняльних показників резервів та джерел їх формування для АТ «Укрзалізниця» протягом 2020-2023 років можна зробити висновок, що в діяльності компанії спостерігається тривожна тенденція до фінансової нестабільності, яка потенційно може призвести до банкрутства. Існує недостатня загальна пропозиція фінансування для управління запасами та витратами, що перешкоджає сплаті кредиторської заборгованості та виплаті прострочених кредитів.

Результати дослідження показують, що основним джерелом доходу є вантажні перевезення, що підкреслює необхідність більш поглибленого дослідження цієї сфери. Значну частину доходів від перевезень отримують від внутрішніх вантажних перевезень. Така ситуація виникла у 2021 році, коли рух населення було значною мірою обмежено через глобальну пандемію. У зв'язку з цим постає питання про те, як покращити цей аспект діяльності компанії, щоб підвищити рентабельність.

Впроваджуючи стратегічні заходи, підприємство може краще адаптуватися до швидких змін навколишнього середовища, підвищити свою

конкурентоспроможність, рентабельність і забезпечити майбутній успіх. Ключовим фактором у цих зусиллях є прагнення країни розвинути сучасну, зразкову залізничну мережу, яка відповідає сучасним потребам споживачів і полегшує сполучення між якомога більшою кількістю країн, що позитивно вплине на зростання процвітаючих економічних регіонів.

На рис. 3.1 запропоновано вектори стратегічного розвитку управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця».

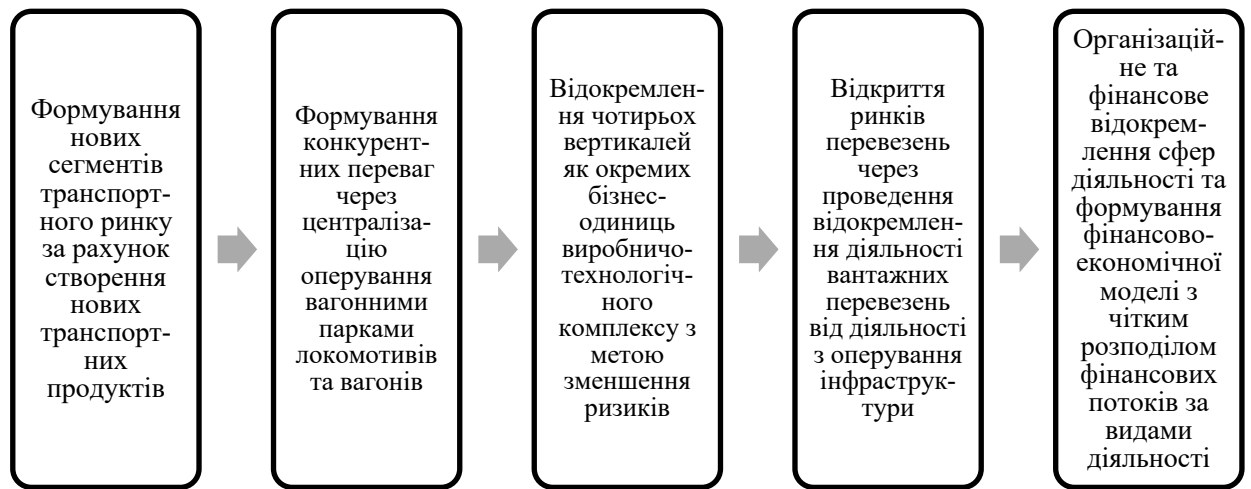


Рис. 3.1. Вектори стратегічного розвитку управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця»

Джерело: складено автором за даними [38]

Укрзалізниця розпочала підвищення експлуатаційно-технічних можливостей об'єктів інфраструктури, наразі триває модернізація та технічне переоснащення. Для підвищення ефективності та покращення загального функціонування Укрзалізниці як основного перевізника, зокрема у вантажному секторі, стратегією АТ «Укрзалізниця» на 2019-2023 роки було визначено створення нової бізнес-вертикалі. Ця нова структура складатиметься з шести компонентів:

- корпоративний центр (мозок);
- вантажоперевезення та логістика (UZ Cargo);
- пасажирські перевезення;

- інфраструктура;
- виробництво та сервіс;
- управління непрофільними активами.

На оператора вантажних перевезень та логістики UZ Cargo покладено кілька ключових обов'язків, серед яких:

- забезпечення комплексного обслуговування клієнтів за принципом «єдиного вікна»;
- перехід від простої пропозиції «традиційних транспортних послуг» до задоволення «логістичних потреб клієнтів при одночасному зниженні витрат і підвищенні рентабельності бізнесу»;
- розробка та регулярне оновлення каталогу пропонованих послуг разом із характеристиками їх якості відповідно до очікувань клієнтів.

Маркетингові цілі UZ Cargo включають:

- відновлення та створення нової вантажної бази;
- розширення частки ринку вантажних залізничних перевезень;
- забезпечення довгострокових контрактів та надання якісних логістичних послуг.

Отже, зусилля з поліпшення управління рентабельністю АТ «Українська» призведуть до змін у розподілі акцій між інституційними інвесторами та залізничним сектором, при цьому АТ «Укрзалізниця» стратегічно зосередиться на збільшенні акціонерної вартості, що матиме благотворний вплив на загальний фінансово-майновий стан підприємства.

Загалом удосконалення управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця» має значні перспективи для позитивного впливу на всі аспекти діяльності компанії, забезпечення її стабільності, ефективності та конкурентоспроможності, а також сприяє розвитку транспортної інфраструктури та економіки країни в цілому.

Для покращення управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця» можна рекомендувати такі заходи:

- запровадження сучасних інформаційних технологій: розробка та впровадження спеціалізованого логістичного програмного забезпечення сприятиме оптимізації маршрутів, розкладів руху поїздів, управління запасами та процесів контролю, а також забезпечить ефективну комунікацію із зацікавленими сторонами;
- модернізація залізничної інфраструктури: інвестиції, спрямовані на покращення інфраструктури, зокрема шляхом ремонту та модернізації колій, станцій та терміналів, поряд із впровадженням нових технологій для управління рухом поїздів, контролю безпеки та автоматизації процесів;
- оптимізація руху поїздів: використання сучасних методів і аналізу даних для планування оптимальних маршрутів і розкладів, мінімізації затримок, підвищення пропускної здатності мережі та забезпечення безперебійного руху поїздів;
- покращення обслуговування пасажирів: удосконалення процесу продажу квитків, впровадження електронної системи бронювання та купівлі, забезпечення комфорту та безпеки пасажирів, покращення обробки багажу та транспортування;
- ефективне управління запасами: створення системи управління запасами для оптимізації запасів і матеріальних ресурсів, забезпечення своєчасного поповнення запасів;
- удосконалення логістичних процесів: аналіз та оптимізація логістичних ланцюжків, включаючи постачання, управління складом, транспортування та розподіл; застосування ефективних методів планування, координації та контролю для зниження витрат, мінімізації термінів доставки та забезпечення оптимального функціонування всієї логістичної системи;
- співпраця із зацікавленими сторонами: сприяння ефективним партнерствам з постачальниками, субпідрядниками, партнерами з логістики та іншими відповідними сторонами для підвищення ефективності ланцюга постачання, спільного вирішення проблем і надання взаємної підтримки;

- розвиток співробітників: пропонування можливостей для навчання та розвитку для персоналу в галузі логістики для підвищення їхніх навичок і знань, включаючи семінари, курси та шляхи для професійного просування; кваліфікований персонал сприятиме ефективному управлінню логістикою та впровадженню інновацій;
- моніторинг і аналіз даних: збір і аналіз даних, пов'язаних з логістичними процесами, використання аналітичних даних і інформаційних систем для отримання цінної інформації для прийняття обґрунтованих рішень, що допоможе визначити слабкі місця та визначити можливості для оптимізації та вдосконалення;
- постійне вдосконалення: регулярний моніторинг, оцінка та оновлення логістичних процесів і стратегій; впровадження системи безперервного вдосконалення (наприклад, Lean або Six Sigma) відкриє можливості для оптимізації, підвищення ефективності та покращення якості в усіх аспектах управління логістикою;
- залучення зовнішніх консультантів: співпраця з досвідченими консультантами з логістики може представити нові перспективи та інноваційні ідеї для вдосконалення управління логістикою; зовнішні експерти можуть допомогти у визначенні проблем, формулюванні стратегій змін і наданні рекомендацій щодо покращення управління;
- прийняття стандартів якості: впровадження визнаних стандартів якості, таких як ISO 9001, у логістичні процеси допоможе підвищити ефективність, надійність і задоволеність клієнтів, сприяючи створенню сталої системи управління якістю та зміцненню довіри до компанії;
- активна взаємодія із зацікавленими сторонами: активна взаємодія із зацікавленими сторонами сприятиме розумінню їхніх потреб і очікувань, а також розвиватиме ефективні партнерські стосунки, зрештою визначаючи можливості для спільного розвитку та вдосконалення логістичних процесів;
- покращення комунікаційних процесів: ефективна взаємодія між усіма рівнями та відділами всередині компанії, а також взаємодія із

зацікавленими сторонами є вирішальними для успішного управління логістикою, встановлення чітких каналів зв'язку та процедур допоможе запобігти непорозумінням, покращити координацію та забезпечити ефективне виконання завдань;

- встановлення контрольних точок і показників: встановлення контрольних точок і відстеження ключових показників ефективності полегшать моніторинг ефективності управління логістикою та дозволять своєчасно виявити будь-які проблеми або відхилення. Це дозволить оперативно приймати оперативні рішення та необхідні стратегічні коригування;

- культивування інноваційної культури: заохочення інноваційного мислення, стимулювання креативності та пошук нових рішень дозволить компанії вирішувати складні виклики та адаптуватися до змін ринку;

- залучення клієнтів до процесів планування: життєво важливо враховувати думки та вимоги клієнтів під час планування та оптимізації управління логістикою. Регулярне спілкування з клієнтами, проведення опитувань і збір відгуків дадуть цінну інформацію про їхні потреби та вподобання, що призведе до ефективнішого планування, кращого асортименту продукції та високоякісного обслуговування;

- постійне підвищення безпеки: забезпечення безпеки персоналу, вантажу та пасажирів є критично важливим компонентом управління логістикою. Впровадження та вдосконалення протоколів безпеки, навчання персоналу правилам безпеки та використання передових технологій і систем безпеки допоможуть підтримувати безпеку в усіх логістичних операціях.

Впровадження даного комплексу заходів з вдосконалення управління рентабельністю АТ «Укрзалізниця» з акцентом на забезпечення ефективності, економічності та якості логістичних операцій дозволить підвищити задоволеність клієнтів, оптимізувати ресурси, збільшити доходи та зменшити витрати підприємства.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1) Показник рентабельності показує, наскільки активи приносять прибуток і наскільки ефективно капітал використовується у процесі виробництва підприємства. Цей показник тісно пов'язаний із отриманням прибутку та ілюструє ефективність підприємств різних структур власності, підкреслюючи їхню операційну інтенсивність, таким чином, аналіз та оцінка рентабельності має важливе значення для постійної ефективної роботи та зростання підприємницької діяльності.

2) Оцінка рентабельності підприємства дозволяє оцінити, наскільки ефективно інвестуються кошти в підприємство і чи раціонально їх використовують. Рентабельність підприємства слід оцінювати за кількома кількісними показниками, на стан яких впливають різноманітні фактори.

Ключові показники рентабельності підприємства включають рентабельність активів, рентабельність оборотних активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність реалізованої продукції, рентабельність продажів, рентабельність витрат, рентабельність операційної діяльності та валова рентабельність, які є досить критичними для підприємства показниками. Серед ключових елементів ефективного управління рентабельністю є покращення якості вироблених товарів, зниження витрат праці та матеріалів, а також більш ефективне використання обладнання.

3) Для ефективного управління факторами рентабельності та забезпечення безперебійного функціонування підприємства використовуються різноманітні методологічні стратегії, в основному спираючись на методи кореляційного та регресійного аналізу, а також на економетричні моделі. Ключова проблема в управлінні факторами рентабельності підприємства полягає у виявленні та обліку ряду як економічних, так і неекономічних впливів. Ця проблема виникає через те, що фактори, які впливають на рентабельність підприємства, часто

формалізуються на основі фінансової звітності, що призводить до переважання економічних елементів в економетричних моделях рентабельності.

4) Аналіз фінансово-економічних показників АТ «Укрзалізниця» свідчить про те, що фінансовий стан підприємства є недосить позитивним. Крім того, у структурі власності спостерігається зменшення необоротних активів, що пов'язано з неналежним технічним станом цих активів та критичною нестачею ресурсів, необхідних для відновлення матеріально-технічної частини. Внаслідок цього майновий та фінансовий стан підприємства погіршився.

5) Аналіз фінансових результатів АТ «Укрзалізниця» свідчить про отримувані підприємством прибутки протягом аналізованого періоду, активку ділову активність і гарну фінансову стійкість, не дивлячись на перешкоди у своєму фінансово-господарському функціонуванні. У цілому станом на 2023 р. АТ «Укрзалізниця» отримує фінансові результати (від операційної діяльності, до оподаткування та чистий результат) у формі прибутків.

6) Рентабельність служить мірилом економічної ефективності виробництва підприємства, відображаючи загальні результати його економічної діяльності. Складність економічних процесів і явищ полягає в тому, що на будь-який результат впливають різні причини. Економічні системи відрізняються тим, що потенційно можуть мати необмежену кількість причин або умов.

7) Основною проблемою української залізниці є значний знос рухомого складу, що призводить до неефективності перевезень, зниження швидкості та, зрештою, погіршення якості послуг. Тому важливо зосередитися на модернізації рухомого складу, збільшенні можливостей транзитних коридорів, збільшенні частки електрифікованих ділянок у відповідних районах і підвищенні середньої швидкості маршрутів. Важливо, щоб керівники уряду та державних підприємств негайно здійснили реформи, щоб

гарантувати, що вітчизняна залізниця залишається конкурентоспроможним і зручним варіантом як для населення, так і для бізнесу, а також перевершує конкуренцію з боку авіації, автомобілів і морського транспорту.

8) За останні три роки залізничний транспорт України недостатньо задовольняє потреби суспільного виробництва, а також внутрішні та міжнародні пасажирські перевезення. Погіршення пропускної спроможності та знос залізничної інфраструктури згубно впливає на національну економіку, створюючи ризики для стабільності та обороноздатності країни. У зв'язку з цим вкрай необхідно провести реструктуризацію АТ «Укрзалізниця» для підвищення її доходів та відповідно рентабельності. Це питання було розглянуто на національному рівні. Очікуваним результатом цієї стратегії є відповідність як якісним, так і кількісним стандартам національного залізничного транспорту. Для покращення фінансового становища підприємства буде вжито заходів щодо реформування структури тарифів на вантажні залізничні перевезення з метою покриття собівартості продукції та своєчасного відображення зміни ринкових цін.

9) Для ефективного функціонування та економічного розвитку АТ «Укрзалізниця» в нинішніх умовах, сформованих зовнішніми економічними чинниками, вкрай важливо зберегти фінансову незалежність. Зростання прибутку та власного капіталу, що досягається за рахунок оптимальної мобілізації фінансових ресурсів з мінімальним економічним ризиком, має забезпечити достатню фінансову безпеку поточної господарської діяльності компанії. Впроваджуючи стратегічні заходи, підприємство може краще адаптуватися до швидких змін навколишнього середовища, підвищити свою конкурентоспроможність, рентабельність і забезпечити майбутній успіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилінська О.Я., Панченко О.І. Управління рентабельністю підприємств в умовах нестаціонарної економіки. *Бізнес Інформ*. 2020. №3. С. 360-365.
2. Біда М.Б. Сучасний стан і тенденції розвитку підприємств України з розподілом за їх розмірами. *Бізнес Інформ*. 2021. №8. С. 82-95.
3. Бойко С.В., Теслюк Н.П., Левковець Н.П. Фінансова безпека АТП у контексті розвитку ринку вантажних перевезень в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. №12. С. 344-355.
4. Большунов В.В., Рябушка Л.Б., Белова І.В. Аналіз проблем кредитування бізнесу в Україні. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2019. №4. С. 62-72.
5. Брагіна О.С., Бугенко С.І., Павлусь М.Г. Прибутковість підприємства та шляхи її підвищення. *Бізнес Інформ*. 2021. №10. С. 261-266.
6. Вараксіна О.В., Іщейкін Т.Є., Онупко О.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: теоретичний аспект. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. №5. С. 24-28.
7. Вовк О.М., Ковальчук А.М., Комісаренко Я.І., Джулай А.В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Modern economics*. 2020. №21. С. 37-44.
8. Ганзюк С.М., Якубович Т.О. Вплив євроінтеграції на зовнішньоекономічну діяльність та рентабельність українських підприємств. *Економічний простір*. 2020. №160. С. 18-22.
9. Гнатківський Б.М. Властивості економічного потенціалу суб'єктів бізнесу в парадигмі інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. *Бізнес Інформ*. 2022. №7. С. 171-176.
10. Данилович-Кропивницька М.Л. Дослідження впливу довіри під час формування мережевої взаємодії підприємницьких структур. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2018. №899. С. 39-44.

11. Домбровська С.О. Корпоративне фінансове управління: системи оцінки корпоративних ризиків і способи мінімізації їхнього впливу. *Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації*: монографія / за заг. ред. Л. Ю. Сагер, Л. О. Сигиди. Суми: Сумський державний університет, 2022. 363 с.
12. Домбровська С.О. Сучасні підходи до оцінки якості фінансового управління підприємства. *Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 березня 2024 р. Київ: НАУ, 2024. С. 327-329.
13. Домбровська С.О. Фінансові інструменти підтримки розвитку підприємництва в Україні. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матеріали X міжнар. наук.-практ. конф., 4-5 жовтня 2024 р. Одеса: ОНЕУ, 2024. С. 154-155.
14. Домбровська С.О. Фінансові інструменти стимулювання підприємництва в Україні. *Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22 лютого 2024 р. Ірпінь: ДПУ, 2024. С. 285-287.
15. Домбровська С.О., Лапіна І.С., Добриніна Л.В. Основні підходи до розробки корпоративної стратегії інвестиційної діяльності підприємства. *Інтелект ХХ*. 2023. Вип. 1. С. 38-42.
16. Єрохін С.А., Глущенко М.В. Сутність та значення економічної безпеки сучасних підприємств в економіці. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. №12. С. 72-77.
17. Керімов П.О. Оцінка ризиковості підприємств із використанням інструментарію корпоративних фінансів в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2019. №3. С. 40-59.
18. Кисіль Я.С. Рентабельність як основний показник ефективності управління активами підприємства. *Молодий вчений*. 2023. №9. С. 18-21.

19. Колесніченко А.С. Авраменко Т.О., Стригуль А.А. Економічна сутність категорій "витрати", "доходи" та "фінансові результати" у забезпеченні фінансової стійкості підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. №11. С. 231-240.
20. Коллінз Дж. Більше ніж бізнес 2.0. Від маленької компанії до лідера ринку / пер. з англ. В. Цибка. Київ: Наш Формат, 2023. 411 с.
21. Кордзая Н.Р. Особливості формування та розвитку механізмів продовольчого забезпечення регіону. *Бізнес Інформ*. 2020. №12. С. 142-148.
22. Круглова О., Козуб В., Козуб С., Наумова Т., Акімова Н., Твердохліб К. Уплив економічних та неекономічних чинників на рентабельність підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. №1. С. 193-205.
23. Кубецька О.М., Остапенко Т.М., Палешко Я.С. Управління оборотними активами підприємства в особливих умовах. *Бізнес Інформ*. 2022. №8. С. 159-165.
24. Кудрявцева О.В. Особливості системи інформаційної логістики підприємства. *Економіка транспортного комплексу*. 2022. Вип. 39. С. 115-124.
25. Курган Н.В. Обґрунтування вибору ERP-рішення для цифровізації обліку, аналізу та управління на підприємстві України. *Економічний вісник Національного технічного університету України "КПІ"*. 2020. Вип. 17. С. 238-249.
26. Левкович О.В., Мироненко І.О. Оцінка та шляхи покращення ефективності використання необоротних активів підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. №5. С. 312-319.
27. Немсадзе Г.Г. Аналіз впливу фінансової архітектури на ефективність фінансової діяльності корпорації. *Бізнес Інформ*. 2020. №7. С. 208-214.

28. Отенко І.П. Ефективність як основне поняття та критерій діяльності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. №6. С. 190-195.
29. Павелко О.В., Попчук Д.О. Ліквідність, ділова активність і рентабельність: характеристика та особливості визначення окремих показників. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2022. Вип. 4. С. 115-131.
30. Портна О.В., Дереза Б.П. Вплив стану національної економіки на запровадження антикризового управління на підприємствах. *Бізнес Інформ*. 2020. №1. С. 352-359.
31. Портний О.В. Ціннісно-орієнтоване управління економічним розвитком транспортної компанії: автореф. дис. ... д. філософ: 051 – Соціальні та поведінкові науки. Економіка; Державний університет інфраструктури та технологій. 2021.
32. Пузирьова П.В. Кластеризація в управлінні фінансовим потенціалом на підприємствах України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. №3. С. 70-76.
33. Сайт АТ «Укрзалізниця». URL: <https://uz.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2024).
34. Сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.10.2024).
35. Семенова К.Д. Аналіз фінансового стану підприємств України та тенденцій розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. №5/6. С. 77-82.
36. Система корпоративного фінансового управління в Україні: теорія та практика: кол. монографія / за ред. В.Г. Баранової. Одеса: ОНЕУ, 2024. 287 с.
37. Топалова І.А. Шляхи підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання регіону в контексті їх ресурсного забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2022. №11. С. 133-141.

38. Фінансова звітність АТ «Укрзалізниця». URL: https://clarity-project.info/edr/40075815/finances?current_year=2023 (дата звернення: 05.10.2024).

39. Ярмак О.В., Коваль О.М. Рентабельність як показники ефективності підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. №18(2). С. 46-49.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фінансова звітність АТ «Укрзалізниця», 2021 р.

Фінансова звітність за 2021 рік

2023 рік 2022 рік **2021 рік** 2020 рік

Дата звіту	29.04.2022
Період	2021 рік, 12 міс
Бухгалтер	Рябчун Тамара Станіславівна
КАТОТТГ	UA80000000000624772
Кількість працівників	232 837

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	45 829 803.00	45 872 699.00
первісна вартість	1001	46 115 007.00	46 207 953.00
накопичена амортизація	1002	285 204.00	335 254.00
Незавершені капітальні інвестиції	1005	7 219 396.00	7 197 110.00
Основні засоби	1010	177 051 559.00	177 571 162.00
первісна вартість	1011	477 262 964.00	489 704 344.00
знос	1012	300 211 405.00	312 133 182.00
Інвестиційна нерухомість	1015	0.00	
первісна вартість	1016	0.00	
знос	1017	0.00	
Довгострокові біологічні активи	1020	0.00	
первісна вартість	1021	0.00	
накопичена амортизація	1022	0.00	
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	729 058.00	856 191.00
інші фінансові інвестиції	1035	379 141.00	407 215.00
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	10 709.00	8 634.00
Відстрочені податкові активи	1045	187 901.00	284 238.00
Гудвіл	1050	0.00	
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0.00	
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0.00	
Інші необоротні активи	1090	13 884 517.00	13 885 620.00
Усього за розділом I	1095	245 292 084.00	246 082 869.00
II. Оборотні активи Запаси	1100	8 230 602.00	9 283 111.00
Виробничі запаси	1101	7 805 867.00	8 797 627.00
Незавершене виробництво	1102	115 474.00	136 843.00
Готова продукція	1103	302 049.00	342 251.00
Товари	1104	7 212.00	6 390.00
Поточні біологічні активи	1110	33.00	69.00
Депозити перестрахування	1115	0.00	

Продовження Додатку А

Векселі одержані	1120	0.00	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	216 193.00	332 530.00
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	231 268.00	462 607.00
з бюджетом	1135	237 283.00	188 026.00
у тому числі з податку на прибуток	1136	100 834.00	
з нарахованих доходів	1140	0.00	
із внутрішніх розрахунків	1145	0.00	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	261 977.00	257 039.00
Поточні фінансові інвестиції	1160	0.00	
Гроші та їх еквіваленти	1165	2 340 987.00	2 264 048.00
Готівка	1166	210.00	405.00
Рахунки в банках	1167	2 325 894.00	2 237 158.00
Витрати майбутніх періодів	1170	10 767.00	10 300.00
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0.00	
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0.00	
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0.00	
резервах незароблених премій	1183	0.00	
інших страхових резервах	1184	0.00	
Інші оборотні активи	1190	244 582.00	274 699.00
Усього за розділом II	1195	11 773 692.00	13 072 429.00
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	96 162.00	217 978.00
Баланс	1300	257 161 938.00	259 373 276.00

Пасив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	229 879 115.00	229 879 115.00
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0.00	
Капітал у дооцінках	1405	0.00	
Додатковий капітал	1410	18 891 599.00	18 901 640.00
Емісійний дохід	1411	0.00	
Накопичені курсові різниці	1412	0.00	
Резервний капітал	1415	0.00	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-49 171 477.00	-49 413 499.00
Неоплачений капітал	1425	0.00	
Вилучений капітал	1430	0.00	
Інші резерви	1435	0.00	
Усього за розділом I	1495	199 599 237.00	199 367 256.00
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0.00	
Пенсійні зобов'язання	1505	0.00	
Довгострокові кредити банків	1510	1 508 426.00	1 666 630.00

Продовження Додатку А

Інші довгострокові зобов'язання	1515	23 587 699.00	31 443 691.00
Довгострокові забезпечення	1520	3 479 048.00	3 590 326.00
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	3 479 048.00	3 590 326.00
Цільове фінансування	1525	35 113.00	91 369.00
Благодійна допомога	1526	0.00	
Страхові резерви	1530	0.00	
у тому числі: резерв довгострокових зобов'язань	1531	0.00	
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	0.00	
резерв незароблених премій	1533	0.00	
інші страхові резерви	1534	0.00	
Інвестиційні контракти	1535	0.00	
Призовий фонд	1540	0.00	
Резерв на виплату джек-поту	1545	0.00	
Усього за розділом II	1595	28 610 286.00	36 792 016.00
Ш. Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	0.00	1 120 000.00
Векселі видані	1605	0.00	
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	14 311 134.00	5 175 727.00
товари, роботи, послуги	1615	3 732 018.00	5 948 282.00
розрахунками з бюджетом	1620	1 014 617.00	760 698.00
у тому числі з податку на прибуток	1621	0.00	
розрахунками зі страхування	1625	410 044.00	41 665.00
розрахунками з оплати праці	1630	1 619 984.00	284 181.00
за одержаними авансами	1635	1 661 332.00	3 304 528.00
за розрахунками з учасниками	1640	749 205.00	128 318.00
із внутрішніх розрахунків	1645	0.00	
за страховою діяльністю	1650	0.00	
Поточні забезпечення	1660	2 641 040.00	3 050 214.00
Доходи майбутніх періодів	1665	22 600.00	86 917.00
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0.00	
Інші поточні зобов'язання	1690	2 790 441.00	3 313 474.00
Усього за розділом III	1695	28 952 415.00	23 214 004.00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0.00	
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0.00	
Баланс	1900	257 161 938.00	259 373 276.00

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Фінансові результати

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	84 674 253.00	74 463 799.00
Чисті зароблені страхові премії	2010		0.00

Продовження Додатку А

Премії підписані, валова сума	2011	0.00	
Премії, передані у перестраховування	2012	0.00	
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0.00	
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0.00	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	81 604 402.00	73 312 169.00
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070		0.00
Валовий: прибуток	2090	3 069 851.00	1 151 630.00
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105		0.00
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110		0.00
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111		0.00
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112		0.00
Інші операційні доходи	2120	3 830 449.00	600 400.00
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121		0.00
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122		0.00
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123		0.00
Адміністративні витрати	2130	863 743.00	707 849.00
Витрати на збут	2150	38 435.00	50 177.00
Інші операційні витрати	2180	3 099 657.00	9 171 354.00
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181		0.00
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182		0.00
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	2 898 465.00	
збиток	2195		8 177 350.00
Дохід від участі в капіталі	2200	132 272.00	17 127.00
Інші фінансові доходи	2220	60 959.00	187 345.00
Інші доходи	2240	966 296.00	348 859.00
Дохід від благодійної допомоги	2241		0.00
Фінансові витрати	2250	3 724 859.00	4 232 434.00
Втрати від участі в капіталі	2255		9 320.00
Інші витрати	2270	1 744.00	19.00
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275		0.00
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	331 389.00	
збиток	2295		11 865 792.00
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	96 336.00	93 446.00
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		0.00
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	427 725.00	
збиток	2355		11 772 346.00

Додаток Б
Фінансова звітність АТ «Укрзалізниця», 2022 р.

Фінансова звітність за 2022 рік

2023 рік 2022 рік 2021 рік 2020 рік

Дата звіту	31.03.2023
Період	2022 рік, 12 міс
Бухгалтер	Тамара Рябчук
КАТОТТГ	UA80000000000624772
Кількість працівників	210 742

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	200 331.00	257 894.00
первісна вартість	1001	535 585.00	645 022.00
накопичена амортизація	1002	335 254.00	387 128.00
Незавершені капітальні інвестиції	1005	7 197 110.00	8 115 056.00
Основні засоби	1010	223 243 530.00	208 755 908.00
первісна вартість	1011	535 376 712.00	548 104 518.00
знос	1012	312 133 182.00	339 348 610.00
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	856 191.00	703 861.00
інші фінансові інвестиції	1035	407 215.00	239 176.00
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	8 634.00	8 664.00
Відстрочені податкові активи	1045	284 238.00	
Інші необоротні активи	1090	13 885 620.00	13 886 320.00
Усього за розділом I	1095	246 082 869.00	231 966 879.00
II. Оборотні активи Запаси	1100	9 283 111.00	10 916 274.00
Виробничі запаси	1101	8 797 627.00	10 389 586.00
Незавершене виробництво	1102	136 843.00	139 761.00
Готова продукція	1103	342 251.00	378 678.00
Товари	1104	6 390.00	8 249.00
Поточні біологічні активи	1110	69.00	19.00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	332 530.00	1 309 966.00
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	462 607.00	2 892 667.00
з бюджетом	1135	188 026.00	598 577.00
у тому числі з податку на прибуток	1136		227 097.00
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	257 039.00	207 529.00
Гроші та їх еквіваленти	1165	2 264 048.00	789 887.00
Готівка	1166	405.00	363.00
Рахунки в банках	1167	2 237 158.00	752 479.00
Витрати майбутніх періодів	1170	10 300.00	6 318.00
Інші оборотні активи	1190	274 699.00	881 007.00

Продовження Додатку Б

Усього за розділом II	1195	13 072 429.00	17 602 244.00
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	217 978.00	
Баланс	1300	259 373 276.00	249 569 123.00

Пасив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	229 879 115.00	229 879 115.00
Додатковий капітал	1410	18 901 640.00	18 884 747.00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-49 413 499.00	-58 142 676.00
Усього за розділом I	1495	199 367 256.00	190 621 186.00
Довгострокові кредити банків	1510	1 666 630.00	3 974 313.00
Інші довгострокові зобов'язання	1515	31 443 691.00	38 911 782.00
Довгострокові забезпечення	1520	3 590 326.00	2 728 899.00
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	3 590 326.00	2 728 899.00
Цільове фінансування	1525	91 369.00	6 469.00
Усього за розділом II	1595	36 792 016.00	45 621 463.00
Ш. Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	1 120 000.00	1 061 960.00
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	5 175 727.00	950 156.00
товари, роботи, послуги	1615	5 948 282.00	4 216 014.00
розрахунками з бюджетом	1620	760 698.00	301 390.00
розрахунками зі страхування	1625	41 665.00	25 642.00
розрахунками з оплати праці	1630	284 181.00	170 535.00
за одержаними авансами	1635	3 304 528.00	2 656 075.00
за розрахунками з учасниками	1640	128 318.00	
Поточні забезпечення	1660	3 050 214.00	3 406 054.00
Доходи майбутніх періодів	1665	86 917.00	129 721.00
Інші поточні зобов'язання	1690	3 313 474.00	408 927.00
Усього за розділом III	1695	23 214 004.00	13 326 474.00
Баланс	1900	259 373 276.00	249 569 123.00

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Фінансові результати

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	75 034 627.00	85 456 069.00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	73 670 575.00	82 209 016.00
Валовий: прибуток	2090	1 364 052.00	3 247 053.00
Інші операційні доходи	2120	11 782 108.00	3 036 320.00
Адміністративні витрати	2130	241 375.00	315 862.00
Витрати на збут	2150	13 632.00	38 435.00
Інші операційні витрати	2180	12 831 210.00	3 030 611.00

Продовження Додатку Б

Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	59 943.00	2 898 465.00
Дохід від участі в капіталі	2200		132 272.00
Інші фінансові доходи	2220	244 843.00	60 959.00
Інші доходи	2240	9 980 729.00	966 296.00
Фінансові витрати	2250	3 596 955.00	3 724 859.00
Втрати від участі в капіталі	2255	28 501.00	
Інші витрати	2270	16 018 648.00	1 744.00
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290		331 389.00
збиток	2295	9 358 589.00	
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-284 238.00	96 336.00
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350		427 725.00
збиток	2355	9 642 827.00	

Сукупний дохід

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-12 846.00	
Інший сукупний дохід	2445	924 899.00	-273 540.00
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	912 053.00	-273 540.00
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	912 053.00	-273 540.00
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	-8 730 774.00	154 185.00

Елементи операційних витрат

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Матеріальні затрати	2500	18 640 327.00	20 068 542.00
Витрати на оплату праці	2505	33 239 220.00	37 154 462.00
Відрахування на соціальні заходи	2510	7 216 131.00	7 992 475.00
Амортизація	2515	12 588 145.00	12 610 720.00
Інші операційні витрати	2520	15 112 314.00	7 829 296.00
Разом	2550	86 796 137.00	85 655 495.00

Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, грн	За аналогічний період попереднього року, грн
Середньорічна кількість простих акцій	2600	229 879 115.00	229 879 115.00
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-41.95	1.86

Додаток В

Фінансова звітність АТ «Укрзалізниця», 2023 р.

Фінансова звітність за 2023 рік

2023 рік

2022 рік

2021 рік

2020 рік

Дата звіту	29.03.2024
Період	2023 рік, 12 міс
Бухгалтер	Тамара Рябчук
КАТОТТГ	UA80000000000624772
Кількість працівників	187 620

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	257 894.00	387 392.00
первісна вартість	1001	645 022.00	784 878.00
накопичена амортизація	1002	387 128.00	397 486.00
Незавершені капітальні інвестиції	1005	8 115 056.00	11 532 450.00
Основні засоби	1010	208 755 908.00	214 238 335.00
первісна вартість	1011	548 104 518.00	564 046 172.00
знос	1012	339 348 610.00	349 807 837.00
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	703 861.00	632 556.00
інші фінансові інвестиції	1035	239 176.00	239 221.00
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	8 664.00	8 065.00
Інші необоротні активи	1090	13 886 320.00	13 874 844.00
Усього за розділом I	1095	231 966 879.00	240 912 863.00
II. Оборотні активи Запаси	1100	10 916 274.00	12 921 706.00
Виробничі запаси	1101	10 389 586.00	12 252 427.00
Незавершене виробництво	1102	139 761.00	188 950.00
Готова продукція	1103	378 678.00	469 379.00
Товари	1104	8 249.00	10 950.00
Поточні біологічні активи	1110	19.00	79.00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1 309 966.00	1 368 532.00
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	2 892 667.00	954 064.00
з бюджетом	1135	598 577.00	1 422 938.00
у тому числі з податку на прибуток	1136	227 097.00	625 965.00
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	207 529.00	194 035.00
Гроші та їх еквіваленти	1165	789 887.00	14 267 170.00
Готівка	1166	363.00	283.00
Рахунки в банках	1167	752 479.00	14 215 021.00
Витрати майбутніх періодів	1170	6 318.00	7 143.00
Інші оборотні активи	1190	881 007.00	312 156.00
Усього за розділом II	1195	17 602 244.00	31 447 823.00

Продовження Додатку В

Баланс	1300	249 569 123.00	272 360 686.00
--------	------	----------------	----------------

Пасив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	229 879 115.00	229 879 115.00
Додатковий капітал	1410	18 884 747.00	18 841 110.00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-58 142 676.00	-54 767 862.00
Усього за розділом I	1495	190 621 186.00	193 952 363.00
Довгострокові кредити банків	1510	3 974 313.00	10 736 577.00
Інші довгострокові зобов'язання	1515	38 911 782.00	47 141 587.00
Довгострокові забезпечення	1520	2 728 899.00	2 905 196.00
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	2 728 899.00	2 905 196.00
Цільове фінансування	1525	6 469.00	300 424.00
Усього за розділом II	1595	45 621 463.00	61 083 784.00
Ш. Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	1 061 960.00	
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	950 156.00	2 744 811.00
товари, роботи, послуги	1615	4 216 014.00	4 695 430.00
розрахунками з бюджетом	1620	301 390.00	509 202.00
розрахунками зі страхування	1625	25 642.00	36 394.00
розрахунками з оплати праці	1630	170 535.00	187 863.00
за одержаними авансами	1635	2 656 075.00	2 577 934.00
за розрахунками з учасниками	1640		1 513 228.00
Поточні забезпечення	1660	3 406 054.00	4 199 619.00
Доходи майбутніх періодів	1665	129 721.00	205 819.00
Інші поточні зобов'язання	1690	408 927.00	654 239.00
Усього за розділом III	1695	13 326 474.00	17 324 539.00
Баланс	1900	249 569 123.00	272 360 686.00

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Фінансові результати

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	92 617 631.00	75 034 627.00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	83 949 608.00	73 670 575.00
Валовий: прибуток	2090	8 668 023.00	1 364 052.00
Інші операційні доходи	2120	2 660 996.00	11 782 108.00
Адміністративні витрати	2130	247 282.00	241 375.00
Витрати на збут	2150	14 298.00	13 632.00
Інші операційні витрати	2180	5 685 315.00	12 831 210.00
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	5 382 124.00	59 943.00

Продовження Додатку В

Дохід від участі в капіталі	2200	15 683.00	
Інші фінансові доходи	2220	1 103 030.00	244 843.00
Інші доходи	2240	3 240 350.00	9 980 729.00
Фінансові витрати	2250	4 128 203.00	3 596 955.00
Втрати від участі в капіталі	2255	1 957.00	28 501.00
Інші витрати	2270	560 914.00	16 018 648.00
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	5 050 113.00	
збиток	2295		9 358 589.00
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-6 021.00	-284 238.00
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	5 044 092.00	
збиток	2355		9 642 827.00

Сукупний дохід

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	733.00	-12 846.00
Інший сукупний дохід	2445	-207 863.00	924 899.00
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-207 130.00	912 053.00
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-207 130.00	912 053.00
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	4 836 962.00	-8 730 774.00

Елементи операційних витрат

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Матеріальні затрати	2500	23 541 713.00	18 640 327.00
Витрати на оплату праці	2505	37 195 550.00	33 239 220.00
Відрахування на соціальні заходи	2510	7 970 893.00	7 216 131.00
Амортизація	2515	12 955 836.00	12 588 145.00
Інші операційні витрати	2520	8 372 401.00	15 112 314.00
Разом	2550	90 036 393.00	86 796 137.00

Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, грн	За аналогічний період попереднього року, грн
Середньорічна кількість простих акцій	2600	229 879 115.00	229 879 115.00
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	21.94	-41.95